

Чытайце ў нумары:

● Агеньчык здалё-
ку ● Талент ● Ціто-
вічы ● Маці ● Вершы
Еўданіі Лось ● Апа-
вяданні: „Хлопчык і
салдат“, „Лялька“,
„Жорык“



**работніца
і сялянка**

10

1969



М. Бабасюк. «Першы дзень Савецкай улады» (фрагмент).

КАСТРЫЧНІК І ЛЁС ЧАЛАВЕКА

Вядомы амерыканскі пісьменнік і журналіст Джон Рыд калісьці напісаў кнігу «Дзесяць дзён, якія ўзрушылі свет». Гутарка ішла пра першыя дні Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Светлы розум Рыда вызначыў веліч падзей. Гістарычнае развіццё грамадства і дагэтуль не ішло гладка па роўнай сцяжынцы, адбываліся рэвалюцыйныя выбухі. Але роўнага па сіле сваёй і ўздзеянню на жыццё мільёнаў людзей яшчэ ніколі не бачыў свет.

Вялікі Кастрычнік увасобіў шматвекавыя мары і спадзяванні мільёнаў працаўнікоў аб лепшай долі. І гэтую лепшую долю рабочы і працоўны селянін перш за ўсё бачылі ў заваяванні свабоды, зямлі і ўстанаўленні міру. Спытайце ў людзей сталага веку: «Што вам прынёс Кастрычнік?» І яны адкажуць вельмі кароткім словам: «Усё!» І гэта сапраўды так. Рабочы пазбыўся гаспадарскай «ласкі» на прадпрыемстве, сам стаў гаспадаром усіх сродкаў вытворчасці, перад ім раскрыліся вялікія далягяды стваральнай працы на сябе, на сваё грамадства. А як непазнавальна змянілася жыццё селяніна! Стварэнне арцельнай гаспадаркі ў корані пераўтварыла характар яго працы. На дапамогу яму прыйшлі машыны. Забыліся на вёсцы пра малацьбу ў два або тры цапы, паздавалі ў музеі сохі, бароны і прасніцы, якія прыкоўвалі да сябе жанчын на ўсе доўгія зімовыя ночы. Забыліся на вёсцы пра лучыну, курную хату.

Вялікі Кастрычнік увёў у свет цудоўнага, у свет мастацтва не

адзінкі, а літаральна кожнага жыхара нашай краіны, шырока расчыніў перад усімі грамадзянамі дзверы школ і універсітэтаў, паклікаў да навукі. Друк, радыё, тэлебачанне ўзбагачаюць духоўны свет народа.

Цяжка і немагчыма ў кароткім артыкуле пералічыць усе нашы здабыткі за паўсотню гадоў. Сучаснікам Кастрычніка яны асабліва заўважныя. А як жа ўсё гэта ўспрымае наша моладзь, якая нарадзілася і вырасла ў час сацыялізма? Вялікая сіла пераемнасці пакаленняў робіць сваю справу. Успаміны старэйшых, літаратура, увесь уклад нашага жыцця садзейнічаюць выхаванню моладзі, вартай сваіх бацькоў. Моладзь узводзіць гмахі новых прадпрыемстваў, будзе гарады, вырошчвае хлеб, штурмуе космас, а калі здараецца, не шкадуе жыцця, абараняючы заваёвы Кастрычніка, як гэта было на востраве Даманскім.

Штогод мы адзначаем гадавіну Вялікага Кастрычніка. І кожны раз у гонар гэтага самага любімага свята народа яшчэ шырэй разгараецца сацыялістычнае спаборніцтва на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах. А сёлетні год незвычайны. Гэта год ленінскай ударнай працы. Дастойную сустрэчу ленінскаму юбілею рыхтуюць працоўныя нашай краіны, усе сумленныя людзі свету адзначаюць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча.

Мы радуемся новым фабрыкам, заводам, электрастанцыям, прыгожым і ўтульным жылым дамам, багатым калгасным нівам. Толькі

ў нашай рэспубліцы святкуюць на васелле тысячы сем'яў. Да ліку прамысловых прадпрыемстваў далучыліся сёлета Салігорскі і Пінскі трыкатажныя камбінаты, Бабруйскі шынны завод, павялічыліся магутнасці Гомельскай панчошна-трыкатажнай фабрыкі і Баранавіцкага баваўнянага камбіната. На чырвоных транспарантах, з якімі выйдзем мы на вуліцы і плошчы святкаваць Вялікі Кастрычнік, зазяюць новыя лічбы, лічбы нашай плённай працы, нашых перамог на шляху да камунізма.

Наша краіна заўсёды была, ёсць і застанеца міралюбнай. І як бы ні намагаліся, як бы ні паклёпнічалі і ні хлусілі буржуазныя прапагандысты, яны не здолеюць ашуканца ніводнага сумленнага чалавека. Першы дэкрэт аб міры па прапанове вялікага Леніна быў прыняты літаральна на другі дзень існавання Савецкай улады. У імя міру народы маладой Савецкай краіны адбівалі ў гады грамадзянскай вайны атакі чатырнаццаці капіталістычных краін. І цаной вялікіх ахвяр дамагліся перамогі.

Мы ўвесь час пільна ахоўвалі рубяжы сваёй дзяржавы і мацавалі абароназдольнасць краіны. І ў цяжкія дні вераломнага нападу ўзброеных да зубоў фашысцкіх ордаў далі магутны адпор гітлераўскім захопнікам. Савецкія воіны вызвалілі не толькі сваю краіну, яны выратавалі ўсю Еўропу ад фашысцкай чумы і прынеслі яе народам доўгачаканы мір.

Усяму свету вядомы прапановы і дзеянні Савецкага ўрада па ўмацаванню міру на зямлі і ў пасляваенны час. Прапановы гэтыя шчырыя, яны вынікаюць з думак і жаданняў, якія жывуць у сэрцах кожнага савецкага чалавека. Мы памятаем жахі мінулай вайны. І калі цяпер які-небудзь прайдзісвет з капіталістычнай краіны пачне выхваляцца высокім узроўнем свайго жыцця, мы добра ведаем яго цану. Добра ведаем, што здабыты ён, гэты ўзровень, крывёю, гібеллю нашых людзей, слязьмі маці і жонак па загінуўшых.

Залаты дождж, што сыпаўся ў час вайны ў кублы капіталістаў, не дае ім і цяпер спакою. Але народы свету ўсё больш настойліва выступаюць у абарону міру на зямлі. І мы радуемся і ганарымся, што ў першых радах барацьбітоў за мір і бяспеку ідзе наша краіна. На чырвоных сцягах, пад якімі выйдучь на дэманстрацыю мільёны савецкіх людзей у гадавіну Вялікага Кастрычніка, перш за ўсё будзе накрэслена:

Свету — мір!

Няхай жыве мір!

Няхай жыве і мацнее дружба паміж народамі!

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 10
КАСТРЫЧНІК
1969

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ПЯТЫ
ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

1

УЛАДЗІМІР Ільіч разам з Надзеяй Канстанцінаўнай ехаў у вёску Кашына на ўрачыстае адкрыццё электрастанцыі.

Сельскагаспадарчае таварыства сялян вёскі Кашына, што за сем вёрст ад Ярапольца, пабудавала ў сябе электрастанцыю. Чаго тут было больш: жадання парадаваць Леніна наглядным увасабленнем яго задумы або проста хацелася бачыць яго ў сябе! Або і таго і другога пароўну!.. У Маскву была адпраўлена дэлегацыя сялян — запрасіць Леніна да сябе. Уладзіміру Ільічу ўручылі пісьмо. Старая, расстрояная пішучая машынка, збіты шрыфт, шэрая папера:

«Кашынскае

с. г. таварыства

Ярапольскай воласці

Валак. паведа Маск. губ.

Гр. Леніну

Паважаны таварыш

Праўленне Т-ВА гэтым паведамляе, што 14-га Лістапада адбудзецца адкрыццё электрычнага асвятлення ў паселішчы Кашына, на якое па-корна просім прыбыць, падзяліць гэтую радасць, якую мы адчуваем пры ўбачанні электрычнага асвятлення ў сялянскіх халупах, аб якім пры ўладзе цароў сяляне не маглі думаць. Ваша прысутнасць вельмі пажадана.

Парадак свята

1) Прыём гасцей ад 7 гадзін раніцы ў доме БР, З. і К. Кашыных.

2) У 4 гадзіны мітынг з аркестрам музыкантаў і спяваннем «Інтэрнацыянала».

3) У 6 гадзін вечара абед.

4) У 8 гадзін вечара балет моладзі вёскі з удзелам струннага аркестра».

Далей ішлі подпісы старшын праўлення і членаў камісіі па наладжанню свята.

Пісьмо кранула Леніна. Уладзімір Ільіч абяцаў абавязкова прыехаць, калі толькі не надарыцца асабліва неадкладнай справы.

Ён ведаў, што прыедзе. Вельмі значная гэта сустрэча. Бо ніхто не прымушаў кашынскіх сялян будаваць электрастанцыю. Значыць... Значыць, неабходнасць і магчымасць электрыфікацыі не такія ўжо недаступныя паняцці, значыць, самадзейнасць мас, пра якую столькі думаў, рэальны фактар...

...Праехалі Пуцяціна, узялі ўправа ад шасэ, здаецца, павінна было ўжо з'явіцца і Кашына... Магчыма, гэта! А можа, праехалі ўжо і ўзялі не туды! Ленін папрасіў спыніць аўтамабіль: ён убачыў пажылога сяляніна з вядром у руцэ.

Адчыніўшы дзверцы, Ленін спытаў:

АГЕНЬЧЫК ЗДАЛЁКУ

А. АНТОНАЎ

Урывак з апавесці

— Скажыце, калі ласка, таварыш, вёска гэтая Кашына?

Стары спыніўся, угледзеўся ў твары прыездных, няспешна адказаў:

— Яна самая...

— А дзе тут адкрываецца электрастанцыя?

Стары махнуў рукой.

— На той вуліцы...

— Можна, вы нам пакажаце? Сядайце, калі ласка.— Ленін пасунуўся, даючы старому месца.

— Пакажу... Толькі каня напайце трэба.— Стары пабразгаў пустым вядром.— Скаціне не растлумачыш...

— Так, так,— згадзіўся Ленін.— Мы пачакаем.

Стары кінуў і па-ранейшаму не спяшаючыся, дзелавіта пайшоў спраўляць гаспадарчыя абавязкі, якія, як вядома, не церпяць мітусні. На тым стаіць жыццё, па крайняй меры ў вёсцы Кашына...

Ленін ласкава ўсміхнуўся, праводзіўшы старога позірам. Дзед знік, потым з'явіўся з вядром вады. Прыўзняўшы для раўнавагі руку, ён ішоў усё гэтак жа не спяшаючыся. Хвілін праз дзесяць стары з'явіўся зноў, цяпер ужо ў навутокім кашуку, яшчэ больш важны, чым раней.

Ленін расчыніў дзверцы.

— Напай, — растлумачыў дзед і пачаў прымяркоўвацца, як лепш залезці.— Па частках сюды ўкладваўца! З галавы, ці што, пачынаць!

— З галавы, з галавы,— пацвердзіў Ленін і памог дзеду ўсесціся.

Аўтамабіль напоўніўся кіслым пахам аўчыны.

Усеўшыся на сядзенне, дзед пагойдаўся на ім, выпрабавуючы пругкасць, і адкінуўся на спінку, напружана выпрастаўшыся.

— Новы,— сказаў ён, любоўна паглядзіўшы кашушок.— Тыдні два назад справіў: паспеў да зімы. А надзеў упершыню.

Выпадковы пасажыр ахвотна дзяліўся важнымі падзеямі свайго жыцця. Потым ён заціх, паглынуты ўсведамленнем цуда язды ў аўтамабілі, і моўчкі пазіраў у акно, за якім мільгалі глыбы замерзлай гразі, ледзь-ледзь прыпарушанай лёгкім сняжком.

Ленін пачаў распытваць старога пра жыццё.

Даведаўшыся, хто яго субседнік, стары збянтэжыўся.

— Вось яно як, таварыш Ленін... А я вас чакаць прымуся...

— Нічога страшнага, таварыш,— адгукнуўся Уладзімір Ільіч.— Ваша імя, імя па бацьку!

— Куркоў, — адрэкамендаваўся стары, працягваючы Леніну даланню.— А завуць Андрэем...

— Вельмі прыемна...— Уладзімір Ільіч паціснуў руку Андрэю Куркову.— Надзя, пазнаёмся, калі ласка... Надзея Канстанцінаўна... — прадставіў ён жонку.

Не ведаючы дакладна, дзе іменна іх чакаюць, госці паехалі да электрастанцыі. Непадалёку ад хлява, дзе наладзілі электрастанцыю, Ленін папрасіў спыніць. Насустрач паспешна выйшлі некалькі сялян і механік з вялікімі рукамі, запцканымі ў масле. Відавочна гэта быў адзін з тых кемлівых маладых мужыкоў, якімі так багаты рускія вёскі...

Маленькі вясковы будынак яшчэ пахнуў смалой, але да гэтага паху прымешваўся, пагражаючы заглушыць усе астатнія, моцны пах нафты.

У гэты час падбеглі сяляне.

— Добры дзень, таварышы! — сказаў Ленін, паціскаючы рукі, якія з усіх бакоў цягнуліся да яго: жорсткія і мяккія, цёплыя і халодныя. Ленін усім называў сябе: «Уладзімір Ільіч Ульянаў-Ленін», — шкадуючы, што не запомніць усіх прозвішчаў, якія вымаўляліся ад збянтэжанасці незразумела.

— Вось гэта! — нарэшце змог спытаць ён, уваходзячы ў будынак электрастанцыі.— Паказвайце, паказвайце...

На памосце была ўстаноўлена невялікая дынама-машына, як растлумачылі Леніну, пастаяннага току. Яе прыводзіў у рух нафтавы рухавік магутнасцю дзесяць — дванаццаць конскіх сіл. На сцяне — шчыт з некалькімі рубільнікамі. Вось і ўся электрастанцыя.

Пасля агляду гасцей запрацілі ў хату.

Аўтамабіль затармазіў каля вялікага — на дзве палавіны — дома з многімі вокнамі. Карніз і налічнікі — ва ўзорыстай

разьбе. Ля гэтага дома і тоўпілася больш за ўсё народу. Некалькі чалавек кінуліся да аўтамабіля.

Уладзімір Ільіч не паспеў апамятацца, як яго ўрачыста ўвялі на ганак. Гэтак жа ўрачыста ўвялі ў дом і Надзею Канстанцінаўну. Ленін бачыў узбуджаныя твары, вялікія самаробныя барашкавыя шапкі і, калі паварочваўся, збянтэжаную Надзею Канстанцінаўну.

Ледзь госці ўвайшлі ў святліцу, як грывнуў «Інтэрнацыянал». У выкананні струннага аркестра ён гучаў непрывычна.

Апусціўшы рукі, Ленін замёр. Гаспадыня дома, Марыя Мікітаўна Кашкіна, якая мітусілася ля дзвярэй, выпрастала спіну і таксама замерла.

У святліцы было шмат стратых карцінак у рамках, у пярэднім куце — абразы. На адной з карцінак быў намалёваны падзвіг на Шыпцы, другая паказвала нейкую пустыню, якая выглядала даволі прывабна. Ён пакасіўся на абразы: яго вялі яўна ў пярэдні кут. Як толькі госці ўселіся, ім падалі вышытыя пёўнямі ручнікі: накрыць калені. Потым пачалі садзіцца сяляне. Пакашлівалі нягучна, пагляджвалі бароды, вусы, прыглядаліся да Леніна і Крупскай... Адчувалі сябе не-свабодна: трэба было частаваць, размаўляць... А пра што гаварыць! Як частаваць!..

Вальней за ўсіх, бадай, трымалася сама Марыя Мікітаўна: ёй проста не было калі. Не дай бог што-небудзь забыць або пераблытаць. Вось і бражку трэба своєчасова падаць дарогім гасцям.

Убачыўшы працягнутыя яму і Надзеі Канстанцінаўне кубкі з брагай, Ленін насцярожыўся.

— Ці не хмельна! — звярнуўся ён да гаспадыні.— У галаве не зашуміць! — І растлумачыў, што хмельнога не п'е, няхай ужо на яго не крыўдзяцца.

— Уладзімір Ільіч, у брагу хмелю не клалі,— адказала яму Марыя Мікітаўна.— Піце на здароўе...

— Тады вельмі добра...

Да Леніна і Крупскай пацягнуліся ўжо са шклянкамі і кубкамі, ён усміхаўся, ківаў галавой. Усе чакалі, і Уладзіміру Ільічу давялося прыгубіць кубак. Пададзеную порцыю студзіны ён падзяліў папалам:

— Цяпер па столькі не ядуць,— і палавіну аддаў Надзеі Канстанцінаўне. Хлеб — таксама.

Сяляне пераглянуліся, радасна ўсміхаючыся: пазнавалі свайго чалавека. Праз мінуту другую насцярожанасць знікла, стала проста. Ніякай розніцы! Даступны чалавек... Вось ён!

Жывы, сапраўдны Ленін, ва-

лікі чалавек і правадыр, сядзеў побач. Якім чалавекам трэба быць, каб прыехаць у гэтую маленькую вёсачку на сціплую ўрачыстасць!

Самае дзіўнае, на думку сабраўшыхся, заключалася, бадай, у тым, што Ленін знайшоў для іх час... Выкраіў... Пастараўся... А мог жа і не выкраіць: хіба мала ў Старшыні Савета Народных Камісараў РСФСР клопатаў і спраў!

— Уладзімір Ільіч, — з просьбай сказала Марыя Мікітаўна, — вы прабачце ўжо за наш бедны пачастунак...

— Нішто сабе «бедны»! — весела ўсклікнуў Ленін. — Гаспадарка, відаць, у вас надрэнная... Якая галоўная культура ў вашых вёсках!

— Галоўная наша культура, Уладзімір Ільіч, лянок. Лён для нас — асноўная справа, — адказаў селянін, які сядзеў побач з Крупскай.

— І раней так было!

— Здаўна сеем лён, Уладзімір Ільіч.

— А ў каго зямлю для яго куплялі? У памешчыкаў? Кулакоў?

— У памешчыкаў...

— А колькі, цікава, плацілі?

— З-пад канюшыны — сто рублёў за дзесяціну, з-пад аўса — пяцьдзсят рублёў...

З далёкага краю стала пачуўся глухі голас:

— За зямлю дзякуй... Прапалі б, Уладзімір Ільіч! Але калі ж канчаткова палягчэе! Паркалю каб нам, абутку!

Уладзімір Ільіч павярнуўся, ускінуў галаву: салдацкі георгиеўскі крыж, шрам на лбе... Напэўна, ваяваў і ў грамадзянскую.

— Канчаткова — не хутка... Пакуль не пераможам усіх врангеляў, пакуль не адновім заводы і фабрыкі. Трэба пацярпець...

Гарадскога выгляду чалавек, выбіраючы зручныя моманты, падыходзіў то да старшыні арцелі Радзіёнава, то да старшыні ўкома, то да гаспадыні і нешта прасіў. Выгляд у яго быў заклапочаны.

Ленін спытаў, у чым справа, і ці не можа ён чым-небудзь памагчы.

— Фатаграфавачь запрашаюць... — сказаў Радзіёнаў. — Хутка цямянец пачне...

— Ну, ужо калі трэба... — Ленін падняўся.

Вечар яшчэ не настаў. Але вуліцы ўжо ахувала перадвечэрняя сумная цішыня.

Мітынг адкрыў Дзмітрый Радзіёнаў. На ўсё жыццё запомніў Уладзімір Ільіч словы гэтага простага селяніна, якому гора апладзіраваў разам з усімі.

— Ад імя сабраўшыхся, — сказаў Радзіёнаў, — вітаю новую падзею ў жыцці вёскі. Мы,

сяляне Расіі, былі цёмныя, і вось цяпер у нас з'явілася штучнае, ненатуральнае святло, якое будзе асвятляць нашу сялянскую цемру...

Ленін падумаў, што для сялянскай масы электрычнае святло, вядома, ёсць святло «ненатуральнае», але значна больш ненатуральнае было тое, што сотні год сяляне жылі ў

Стоячы за імправізаванай трыбунай, у расхінутым паліто, Ленін гаварыў зараз з мільёнамі людзей за сотні і тысячы верст адсюль. Ён гаварыў, ведаючы, што на вачах ва ўсяго свету гэтыя сяляне пачалі тварыць уласную гісторыю, якая вылічаецца пакуль днямі, месяцамі, але ўжо так ярка праявіла сябе. Маленькае Кашына,

Але ў крыках «ура!», ва ўсеагульным лікаванні спачатку адчувалася і насцярожанасць: а раптам гэтыя лямпачкі пагаснуць, як гаслі капцілкі! Але асляпляльна яркае святло, якое выпраменьвалася ад маленькіх пухіркоў на слупе і ў дамах, працягвала гарэць...

У Маскву вярталіся позна ўвечары.



Аўталітаграфія М. Жукава «Сардэчная размова».

галечы, у прыгнечанні ў памешчыкаў і капіталістаў.

Калі прадставілі слова Леніну, Радзіёнаў запрасіў Уладзіміра Ільіча стаць бліжэй, і ён падышоў да стала ўшчыльную.

— У вашай вёсцы пабудавана электрычная станцыя. Пакуль толькі ў адной вёсцы. Але нам важна, каб уся краіна была заліта святлом... — Уладзімір Ільіч напружваў голас, яму хацелася, каб яго пачулі ўсе, хто сабраўся. Некаторыя ж прыехалі і прыйшлі з суседніх вёсак, даўно стаялі на марозе, чакалі... Нахіляючыся ўперад, Ленін звяртаўся да людзей, якія сабраліся на плошчы. Ён і сам не заўважыў, як скамячыў шапку ў руцэ і, махнуўшы ёю, як бы падкрэсліваючы словы, на якія яму хацелася звярнуць асаблівую ўвагу сялян. — Савецкі ўрад распрацоўвае зараз праект электрыфікацыі. З дапамогай электрычнасці мы будзем апрацоўваць зямлю, вадзіць паязды!

гэта вёсачка з просценькай электрастанцыяй, з энтузіястамі-будаўнікамі, была цяпер трыбунай, з якой Ленін звяртаўся да грамадзян Расіі, плацдармам, з якога можна было наступаць.

Як толькі Ленін скончыў, аркестр грывнуў «Інтернацыянал», а на слупе, непадалёку ад стала, успыхнула электрычная лямпачка.

Але не толькі ад лямпачкі на слупе стала так светла на вуліцы: з вокнаў дзесяткаў дамоў на снег, на дарогу, на бярозы пырнула пранізлівае святло.

Азіраючыся на свае дамы, сяляне не пазнавалі вёскі. Ніколі яны не бачылі яе такой. У электрычным святле, здавалася, сталі іншымі старыя бярозы, снег, неба — усё, тысячы разоў бачанае раней. І гэтыя рэзкія раптоўныя цені на снезе — ад пераплётаў рам, ад бяроз на плошчы, ад людзей... Дзіўна і небывала!

Аўтамабіль рухаўся павольна: цёмна, і дарога неважнецкая...

Адкінуўшыся на сядзенне, Уладзімір Ільіч пазіраў на агеньчыкі вёсак, якія мільгалі за шклом. Часта, вельмі часта па баках дарогі цягнулася проста чарната, і толькі дзе-нідзе праклёўвалася такое слабенькае мільгаценне, быццам святло гэтае ішло ад далёкай зоркі, якая згубілася за мільёны верст ад Зямлі...

Толькі сеўшы ў аўтамабіль, Уладзімір Ільіч адчуў, як ён стаіўся. Але мінула некалькі хвілін у раўнамерным закалыхваючым пагойдванні, у мільганні рэдкіх агеньчыкаў, і, апрача стомленасці, паступова нараджалася адчуванне чагосьці іншага... Мацнела ўпэўненасць у тым, што стратэгія барацьбы намечана правільна і прывядзе да перамогі. Мяркуючы па Кашыну, рабочыя і сяляне захоплены яго ідэяй, якая стала ўжо іх уласнай. Цяпер справа не можа не пайсці...

АД З'ЕЗДА ДА З'ЕЗДА

Напісала я загаловак свайго артыкула і задумалася. А ці здолею на некалькіх старонках расказаць пра ўсе тыя змены, якія адбыліся ў жыцці калгаса ад II з'езда калгаснікаў-ударнікаў у 1935 годзе па сённяшні дзень?

Ці змагу расказаць я пра людзей, як змянілася іх жыццё і як змяніліся яны самі?

Цяжка гэта зрабіць. Але калі трымацца нейкіх жыццёвых вех, якія захаваліся ў памяці людзей, то з іх дапамогай паспрабую. Бо на сваю памяць спадзявацца не магу. У 1935 годзе я, літаральна кажучы, пад сталом пеша хадзіла.

Гісторыя нашага калгаса яшчэ пішацца. Увосень, пасля заканчэння ўсіх палявых работ, мы адсвяткуем яго саракагоддзе. Яшчэ жывуць людзі, былыя беднякі, якія сорак гадоў назад рукамі, непрывычнымі да пісьма, выводзілі словы: «Прашу прыняць мяне ў калгас...» Захар Бычкоў, Мікола Бычкоў, Кацярына Кірычонак, Матруна Купрыянец... Іх імёны залатымі літарамі ўпісаны ў Кнігу працоўнай славы калгаса.

Яны яшчэ помняць і драўляную барану, і саху — механізацыю, якая была ў руках селяніна да рэвалюцыі, і ўраджай, якія яны здымалі з галоднай, ненакормленай зямлі, — 3 цэнтнеры з гектара.

Помняць яны, як вясной 1931 года на калгаснае поле ўпершыню выйшаў трактар, праклаў першую баразну. Цяпер мы ведаем, гэта быў маленькі, маленькі трактарчык, фардзон. А тады ён здаваўся магутным сталёвым канём. Лепшых мы тады не ведалі. І песні спявалі: «Ой вы, коні, вы, коні сталёныя»... І спявалі і працавалі так, як толькі могуць працаваць на вольнай зямлі вольныя людзі.

Жонка нашага брыгадзіра Надзея Макараўна Машкарова перад вайной, у 1939 годзе, удзельнічала ва Усесаюзным злёце льнаводаў у Маскве. Яна так успамінае гэту паездку:

— Звеннявая я тады была, і з Беларусі адна ад ільнаводаў у Маскву паехала. Сказалі мне там выступіць, расказаць, як лён вырошчваем. Выйшла я на трыбуну перад усімі людзьмі і пачала гаварыць. Слухалі мяне ўважліва. І я потым слухала, як іншыя расказваюць пра сваю працу. Усе хацелі навучыцца лён вырошчваць. Раней жа як было: чытаць не ўмелі, і не ве-

даю, ці пісалі ў кніжках тады пра гэта. Можна і пісалі. Ды малаяпісьменныя мы былі, прачытаць не ўмелі напісанае. Дзе адкаго што чулі, так і рабілі. Са слоў вучыліся. Вярнулася я з Масквы, і такі настрой у мяне быў — хоць за дзесяцярых працуй.

Ёсць у нашым калгасе яшчэ адна льнаводка, звеннявая Ганна Якаўлеўна Грыгаровіч. Па 7—8 цэнтнераў семя і валакна вырошчвае яна ў сваім звяне. Узнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга і медалем «За доблесную працу». Маладой дзяўчынай уступіла яна ў калгас, каб жыць і працаваць разам з усімі. А праз год... праз год на нашу зямлю ўварваліся фашысты. Ганна разам з калгаснікам Мікалаем Іванавічам Зезюлевічам эвакуіравала калгасны статак аж у Чувашыю. Зберагла яго там і пасля вайны вярнула Талачыншчыне. Статак чэсна падзялілі паміж калгасамі. Бо ні ў кога нічога не было, фашысты ўсё знішчылі або вывезлі ў Германію. Нашай «Перамозе» дасталося 25 кароў, 18 коней, 30 авечак і 3 свінні. Гэта было багацце. Багацце, якое збераглі для людзей два сумленныя чалавекі. Дзякуй ім за гэта.

Шмат цудоўных людзей працуе і жыве ў нашым калгасе.

Ганна Іванаўна Лапека... Яе ведаюць не толькі нашы калгаснікі, але і ва ўсім раёне. 578 тысяч кілаграмаў малака надаіла яна ад сваіх кароў за час работы. Гэта 30 тысяч кілаграмаў масла, або 57 тысяч кілаграмаў смятаны. Гэтага малака хапіла б для 100 чалавек на працягу 15 гадоў. Сёлета калгас купіў для Ганны Іванаўны пучэўку ў санаторый «Беларусь», што знаходзіцца ў Місхоры, на беразе Чорнага мора. Яна адпачыла, падлячыла свае натруджаныя рукі і зноў працуе на ферме, толькі скардзіцца часам:

— Як рукі мае знасіліся, дык вы даілікі механічныя паставілі. Хай бы раней.

Няможна было раней, Ганна Іванаўна: будавалі фермы, будавалі дамы, каб жылі ў іх людзі.

Старэйшая работніца нашай свінафермы, ужо тры гады, як пайшла на заслужаны адпачынак, але ўсё роўна працуе на ферме, — Алена Фёдаруна Дашкевіч. Працуе ў калгасе з дня яго арганізацыі. У яе вялікая сям'я. У стары, дарэвалюцыйны час яна не змагла б выйсці з галечы. А цяпер...

Адна дачка яе заатэхнік, другая закончыла фінансавы інстытут, сын — аўтаінспектар, самая малодшая дачка таксама мае сярэдняю адукацыю.

Такую магчымасць вывучыць дзяцей далі ёй Савецкая ўлада і калгас.



1969
ГОД НАРАДЖЭННЯ

ПРАЎДА, афіцыйна лічыцца, што Пінскі трыкажны камбінат пачаў сваё жыццё ў снежні 1968 года. Тады, прынамсі, быў падпісаны акт аб уступленні ў строй першай яго чаргі. Але мы не зробім памылкі, калі будзем лічыць годам нараджэння камбіната сёлетні год, бо прадукцыю яго ўбачылі на прылаўках магазінаў менавіта ў 1969 годзе.

Прадукцыя Пінскага трыкажнага — 20—21 тысяча вырабаў за суткі. Жаночыя, мужчынскія, дзіцячыя джэмперы, світэры, кофты, касцюмы, сарочкі, шорты, берэты. 50 розных мадэлей, і кожная з гэтых мадэлей — вельмі патрэбная людзям.

Некалькі пытанняў ад «Работніцы і сялянкі» галоўнаму інжынеру камбіната Леаніду Фёдаравічу Палітыка.

Наш камбінат і мы — работніцы...

Неяк раней я не задумвалася над гэтым, а цяпер Алена Фёдараўна напаміла мне і пра іншых. І я падумала: колькі настаўнікаў выйшла з нашага калгаса, спецыялістаў сельскай гаспадаркі, урачоў, інжынераў, афіцэраў арміі.

І ўсё гэта для нас звычайнае, прывычнае.

Калгаснікі купляюць матацыклы, тэлевізары, пральныя машыны — ну і што; звычайна! Калгаснікі абстаўляюць кватэру паліраванай мэбляй — і гэта звычайна, бо прыгожа, бо ім так падабаецца.

Завозім у калгас балоны з газам — і да газавых пліт хутка прывыклі.

Неяк мне трапіла на вочы лічба: да вайны звеннявая палну атрымлівала дадатковай аплаты 11 працадзён на год. Потым 20 працадзён. А звеннявая наша Таццяна Цітаўна Кірычонак толькі за кіраўніцтва звяном атрымала летась 257 рублёў, а ўсяго дадатковай аплаты за лён ёй прыпала 484 рублі.

І да гэтага прывыклі. І гэта лічыцца звычайным. І тое, што на нашых палях вырошчваем збожжа 30 цэнтнераў з гектара. І гэта нікога не здзіўляе.

За апошнія пяць гадоў паправілі сваё здароўе ў лепшых здраўніцах краіны 53 калгаснікі, 27 пабывалі ў турыстычных паездках па краіне. 32 наведлі ВДНГ у Маскве, многія былі яе ўдзельнікамі. 67 дзяцей калгаснікаў адпачылі ў піянерскіх лагерах.

І гэта звычайна.

Але мы толькі гаворым так: звычайна. Гэта велізарныя змены, якія можна ўбачыць, калі азірнешся назад на сорак гадоў і параўнаеш тое даўнейшае з сённяшнім днём.

Перайначыўся вонкавы выгляд вёскі, іншымі сталі людзі. Яны ўжо даўно не аднаасобнікі са сваім вузенькім даляглядам дробнага ўласніка, а калектывісты, людзі высокага духу, актыўныя будаўнікі камунізма.

Вялізныя змены, якія адбыліся за гэты час, знайшлі свае адлюстраванне ў Праекце новага Статута, які абмяркоўваўся і хутка будзе зацверджан на з'ездзе.

Нашы калгаснікі таксама абмяркоўвалі гэты дакумент. Выказалі свае заўвагі.

Вось некаторыя з іх.

Члены сям'і (калгаснага двара) не могуць пакінуць калектыву без згоды праўлення калгаса або агульнага сходу калгаснікаў.

Праўленне, наш вярхоўны орган улады, або сход калгаснікаў павінны мець права памяншаць прысядзібныя ўчасткі тым, хто без уважлівых прычын не выконвае ўстаноўленага мінімуму ўдзелу ў грамадскай працы.

Аплачваемы адпачынак член сельгасарцелі атрымлівае ў залежнасці ад таго, як ён выконвае нормы выпрацоўкі, як захоўвае дысцыпліну працы.



Звеннявая перадавога льнаводчага звяна калгаса «Перамога» Слонімскага раёна Надзея Андрэеўна Кучынская і загадчыца вытворчага ўчастка Клаўдзія Ануфрыеўна Бяляўская на ўборцы лёну.
Фота А. П е р а х о д а (БелТА).

Аплата працы калгаснікаў павінна быць не толькі грашовая, але і натуральная. Гэта будзе яшчэ больш прыцягваць хлеба-робаў да роднай зямлі.

І яшчэ апошняе. На маю думку, у новым Статуте неабходна абавязаць калгасы будаваць за кошт уласных сродкаў школы, клубы, бальніцы. Ажыццяўляць газіфікацыю, электрыфікацыю, выконваць іншыя работы па паляпшэнню культурна-бытавых умоў сельскага насельніцтва.

Сродкі ў калгасах для гэтага ёсць.

Лідзія НАВУМАВА,
старшыня калгаса «Перамога»
Талачынскага раёна.

УСЁ ПАЧЫНАЕЦЦА СЁННЯ...

— Пазнаёмце, калі ласка, нашых чытачоў з камбінатам.

— Наш Пінскі трыкатажны — прадпрыемства новага, сучаснага тыпу і стылю. Працуе на камбінате каля трох з палавінай тысяч рабочых, і, зразумела, пераважная большасць жанчыны. Нічога не зробіш, вязанне было і будзе прафесіяй, якая патрабуе жаночых рук і вока. Іншая справа — тэхніка. Тут ужо і без мужчын не абыходзіцца. Бачыце, усё абсталяванне ў нас новае, самае лепшае айчыннае і імпартнае. Круглавязальныя машыны, машыны, якія вырабляюць трыкатажнае палатно. А цэхі! Іх таксама можна лічыць узорам сучаснай архітэктурнай планіроўкі. Прастора, святло, зручнасць.



Катонны цэх. Катоншчыца Ніна Хлебавец.

— Новы калектыв. Без традыцый, без ветэранаў. Як пачынаецца яго грамадскае жыццё!

— Так, сапраўды, наш калектыв яшчэ не мае ні традыцый, ні сваіх ветэранаў. Усё пачынаецца сёння... Сярэдні ўзрост рабочых камбіната 20—21 год. А маладым, як вядома, усё да-



Старшы канструктар эксперыментальнага цэха Надзея Пятроўна Корсун.

ецца лягчэй — і новы калектыв ствараецца, і новым абсталяваннем авалодаецца. І грамадскае жыццё камбіната мае пераважна маладзёжны ўклон. Арганізавалі сваю самадзейнасць, свой хор, захапляемся спортам... Так што дружба ў калектыве нараджаецца не толькі ў працы.

— А ў працы! У каго вучацца, з каго бяруць прыклад работніцы камбіната!

— Ёсць у нас ужо такія людзі, і я назаву прозвішчы некаторых з іх. Але скажу яшчэ вось што. Звыш 2000 чалавек, перш чым увайшлі ў цэхі камбіната, атрымалі спецыяльную падрыхтоўку на курсах, на трыкатажных прадпрыемствах Масквы, Ленінграда, Віцебска, Мінска. Прыбыў да нас і цэлы атрад маладых спецыялістаў лёгкай прамысловасці — выпускнікі інстытутаў і тэхнікумаў.

Лепшыя людзі сёння? Што ж магу вас пазнаёміць са швачкай Валяй Клімавец. Выдатныя

ТАЛЕНТ

У гарачую пару жніва цяжка заспець старшыню ў праўленні. Уладзімір Лявонавіч Бядуля быў на зернятоку і, перш чым адказаць на маё пытанне, правёў па ўсёй пляцоўцы, паказваў яе з гонарам напасёла, які яшчэ не паспеў нацешыцца шчаслівым сваім жыллем.

Ад сушыльнай печы веяла цяплом, галі матары, на дзіва прыемна пахла маладым, даспяваючым зернем. Ужо змяркалася, але святла на такую ашчадную гаспадары пакуль не запальвалі. У паўзмірку крыху таямніча выглядаў пульт кіравання, ля якога пахаджаў непаспешлівы, уважлівы дзяжурны. Рэчка збожжа цякла са стужкі транспарцёра, з шорахам асыпаліся пахучыя горы.

— Вось вам кавалак вясковага сацыялізма, — сказаў Уладзімір Лявонавіч. Ён усё яшчэ не прывык да раскошы новага зернятока, і ў думках, пэўна, як і я, парайноўваў яго з ранейшай цеснай пляцоўкай, ледзь прыкрытай ад дажджоў, якая ў прынцыпе мала чым адрознівалася ад дзедаўскага тока, дзе махалі цапамі стомленыя рукі.

Ён падумаў усяго мінут некалькі, перш чым назваць імя чалавека, пра якога вярта было напісаць.

— Ідзіце ў першую брыгаду, спытайце Вольгу Арцёмаўну Сачык...

Ці заўважалі вы такое? Прыходзіш у цэх, у брыгаду, пытаеш пра некага — і

па тым, як табе адказваюць, адчуваеш адносіны да гэтага чалавека, адносіны калектыву. Гэта вельмі важны момант, вельмі характэрны, і ён рэдка падводзіць, калі яму даверыцца.

Пра Вольгу Сачык, якая пайшла прынесці падкормкі, яе сяброўкі загаварылі ахвотна, прыязна, ласкава. І наогул былі яны ўсмешлівыя, ветлівыя, лёгка жартавалі і з гатоўнасцю адгукаліся на жарт. У пустым яшчэ кароўніку было прыбранна, усе ўваходы раскрыты насцеж, і скразны вецер гнаў у іх пахі астываўчага ліпеньскага дня. Набліжаўся час вачэрняга даення.

У калгасе «Савецкая Беларусь» кароў дояць не тры, а два разы за суткі. У восем гадзін раніцы, у восем вечара. Гэта навіна многае скажа тым, каму даводзілася спяшацца на ферму, абрываючы самы моцны, самы салодкі перадсвітальны сон.

— Калі ўвялі ў нас двухразовае даенне, — разказваюць даяркі, — старшыня так радаваўся, быццам ён сам хадзіў на золаку даць кароў.

Ім цяпер ужо нават дзіўна думаць, што раней было зусім інакш.

Пакуль мы так гаварылі, жартавалі, прыкідвалі, ці не знізіліся на доі ад двухразовага даення, стукнула ці не стукнула ўжо Воля сорок год — бабін век, прыйшла яна сама. Маленькая, кволая, з-за

снопа падкормкі ледзь відаць. Па-сялянску, да чарнаты загарэлая, а вочы сінія, светлыя, добрыя.

— Сорок год? — Яна смеецца гэтак жа ахвотна, весела, як і яе сяброўкі. — Стукнула, стукнула! Пятнаццатага сакавіка. Бабін век? А ну, кыш адсюль! Я вам пакажу бабін век!

Цяпер усё па-новаму, па-гарадскому. Вунь старшыня граціць салон прыгажосці адкрыць: манікюр, педзікюр, касметыка ўсялякая. А потым, хіба забыліся? Сорок пяць гадоў — баба ягадка зноў.

Потым жарты заціхаюць. Прыйшлі з поля каровы. Ціха-ціха. Толькі сумныя каровіны ўздыхі. Хутка-хутка бяжыць белы струмень у празрыстым шлангу даільніка. Потым суцэльная лінія яго слабее, становіцца пункцірам. Каровы адна за адной сцішана кладуцца. І ўжо то тут, то там зноў успыхваюць смех, галасы. Напружанне спадае. Даенне закончана. Ад высокіх бітонаў, пакрытых цадзільнай марляй, пахне цёплым малаком.

Пад'язджае да самых дзвярэй кароўніка старшыняўская «Волга». Уладзімір Лявонавіч сам за рулём. З ім малады карэспандэнт з маскоўскага часопіса. Робіцца зусім ужо шумна, весела. Карэспандэнту «падносяць выпіць» кубак сырадою. Ён п'е і шчасліва вохкае, сталічны жыхар. «Гэта вам не гастронамскае...» Старшыня смеецца.

Калі ён так вось, адкінуўшы галаву, смеецца, — зусім як хлопчык. Любіць пасмяцца сам і ўсіх развесяліць. «Іншы раз не ладзіцца работа, насы павесім, засумуем, а ён прыйдзе, пачне нам дух падымаць, са смеху поўзаем...». Гэта яна, Вольга Арцёмаўна, разказвае мне пра свайго старшыню. І яшчэ: «Ну затое ўжо калі падвядзеш, напсуеш чаго, тады трымайся!» А я пытаю:

— Распавіцца, як вы з Мікітам?

Яна ў збянтэжанасці нават руку да твару паднесла: ох, і вы ўжо ведаеце?

работнікі! Люба Лемяшэўская, Оля Ягнеш з закройнага, Валя Туцкая і Ніна Гнуда — усё гэта слаўныя, вясельныя, актыўныя дзяўчаты. І работніцы старанныя, умелыя.

І такіх дзяўчат у нас на камбінаце нямала.

У брыгадах і цэхах ідзе падрыхтоўка да дастойнай сустрэчы 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Праводзяцца агляды-конкурсы на лепшага маладога рабочага, на лепшую брыгаду.

— Перспектывы камбіната! Яго заўтрашні дзень!

— У канцы чацвёртага квартала ўвядзем у строй другую чаргу камбіната. Будзем мець сваю прадзільную вытворчасць, і гэта вельмі важна. Бо дасюль мы працуем на прывазной пражы. Яе не хапае, і, трэба сказаць, не заўсёды задавальняе нас яе якасць. Асабліва пражы, якую атрымліваем з Цюмені...

Ёсць у нас свой інтэрнат на



624 месцы, свая сталовая. Па праекту будзем узводзіць свой Палац культуры, мікрараён, сярэдняю школу, спартыўны комплекс з басейнам.

Будучыня ў нас, як бачыце, вельмі перспектыўная. Ды і на сённяшні дзень скардзіцца не

Лепшая брыгада вязальнага цэха. Брыгадзір — Валянціна Аляксееўна Стралец (трэцяя справа).

Вязальшчыца Таццяна Піс-кун.



А як не ведаць пра такі выдатны выпадак?

Вольга Арцёмаўна — чалавек наогул ціхі, ветлівы, сарамлівы. Але тады, быў грэх, не стрымалася, сарвалася. «Крыкам крычала, паверыце? Лаялася нават, як добры мужчына, і спалохаўся-такі, не глядзі, што я ростам не выйшла, колькі той бабы...»

А ўсё з-за чаго? З-за цялят. Толькі-толькі нарадзіліся, маленькія, неразумныя, пра дысцыпліну паняцця не маюць, лезуць куды папала. А яна, даярка, ніяк цесляроў не дапросіцца капу збіць. І будоўлі ўсяго — пара дошак ды тры цвікі, а не дапросішся. Адночы папрасіла брыгадзіра: «Мікіта, пашкадуй не мяне, дык хоць цялят!» Ветліва так папрасіла, як прывыкла, па-добраму. Паабяцаў. Яшчэ раз папрасіла. Яшчэ раз паабяцаў. А цяляты ўжо зусім ад рук адбіваюцца. І яшчэ папрасіла. І яшчэ паабяцаў Мікіта. Проста як гульня стала: просіце — абяцаем. Ну і сарвалася. Так крычала, што ў Мікіты ад здзіўлення сківіца адвісла. Моўчкі ўзяў дошкі, сякеру, моўчкі збіў станок (капу гэту самую) і толькі пад канец выказаўся: «А мы думалі, ціхая ты, спакойная». «Я ціхая, ціхая, ды за работу горла перарву». «Бачу». Мужа потым сустрэў і яму сказаў: «Ну, Пятро, і жонка ж у цябе!» «А што, — усміхнуўся той, — не скарджуся, дай бог кожнаму!» Толькі галавой пакруціў Мікіта. А потым яшчэ старшыня на сходзе, крытыкуючы кагосьці, прыпомніў: «Трэба ім так усыпаць, як Воля Мікіту ўсыпала».

...Мы сядзім у кухні новага прасторнага дома. Тут халадней, чым у трох парадных пакоях. За акном — гарачы поўдзень, кветкі ў агародчыку пажоўклі і парывалі ад спякоты. Чародка хлопчыкаў за нізкім плотам у акно зазірае: цікава ім, чужы чалавек прыйшоў, чаго? Светлагаловы, сінявокі, падобны да гас-

падыні дома — сын, Валодзя, у школу восенню пойдзе. А дачка, Валя, вось яна, таксама ў акно зазірае, трэцякласніца. Голыя каленкі, вясёлыя сінія вочы, лёгкія светлыя валасы. Не, яны зусім не баяцца незнаёмага чалавека. Проста для іх гэта лішні погляд — наладзіць гульню, забаву.

— Як успомню сваё дзяцінства...

Вядома, дзяцінства, яно заўсёды дзяцінства. Якое ні ёсць. Толькі не дай бог такога, як у яе было, нікому. Бацька памёр рана, маладым зусім, маці адна з дзецьмі асталася. А што такое адзінокая баба ў вясковым жыцці, калі і араць, і сеяць, і жаць, і малаціць — усё на ёй? Гэта ж не тое, што цяпер. Араць — трактар. Сеяць ды жаць — камбайн. Бывае, на ферме апарат сапсуецца, рукамі выдаіш, дык потым рук не чуеш.

Цяпер ужо нібы і непрыстойным для журналіста лічыцца гаварыць пра тэлевізары, халадзільнікі, пыласосы і пральныя машыны ў сялянскай хаце. Гэтакае, маўляў, дзіва! Ды і якія там хаты? Прайдзіце па цэнтру сядзібы: дамы гарадскога тыпу з усімі гарадскімі выгодамі. А Палац культуры? Такі і не ва ўсякім горадзе знойдзецца. Прыгажун! Прыйдзе, пэўна, час, і людзі наогул перастануць заўважаць такое: новае стане прывычным, але пакуль...

Пакуль яшчэ жыва ў памяці Вольгі Арцёмаўны, як яно было, за панамі. І цёмная, сляпая хата, і лучына, і цяжкая праца, ад якой заўчасна састарышся. Таму аб пераменах яна гаворыць ахвотна. Чалавеку заўсёды прыемна гаварыць пра добрыя ў сваім жыцці перамены. Уздыхне аб незваротным: «Мужык мой яшчэ ў дзяцінстве нагу пакалечыў, як на наш час, дык вылечылі б. А так вось астаўся на ўсё жыццё — кульгавым». Парадзецца сучаснаму: «Паеду, збяруся-такі сёлета на курорт!»

Старшыня ўжо каторы год яе гоніць. Сварыцца нават: працаваць, кажа, умееш,

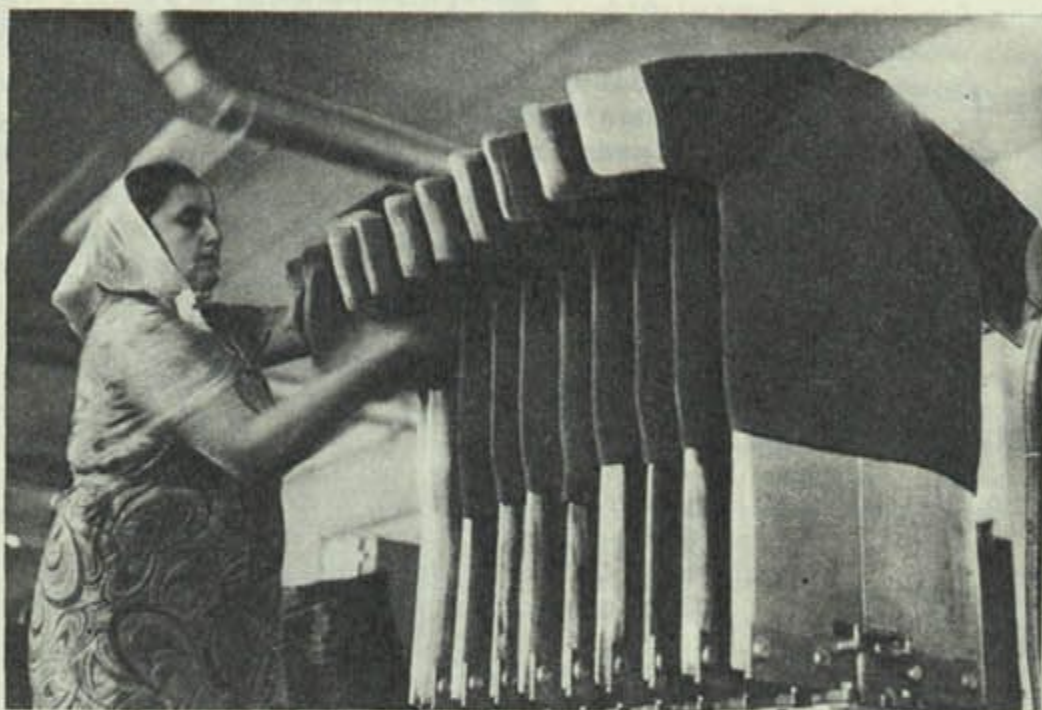
а адпачываць не навучылася, вучыся, а то вымову атрымаеш. «Ах, і смешны ж чалавек! Ну, павучыся, павучыся адпачываць, паеду ў цёплыя краі». Ды раптам зноў у голасе заклапочанасць: «З падмейнай у нас яшчэ дрэнна, паедзеш, а вернешся і кароў сваіх не пазнаеш. Чужая рука нават Ясіху маю сапсаваць можа...» А Ясіха, гэта ж не жартачкі, пэўна трыццаць літраў дае!

Праўду пра Вольгу кажуць: побач з ёй і іншым ленавацца сорамна. Паспрабуй, заляніся, калі за паўгоддзе надалі Вольга па дзве тысячы трыста восемдзесят восем літраў малака ад кожнай каровы сваёй групы. Гэта ж як рэўнасць пры вялікай любові — хочацца стаць калі не лепшай, дык хоць бы ўпоравень з саперніцай. Так і жывуць яны, сяброўкі-саперніцы, не зайздросцячы, не спрачаючыся, але — спаборнічаючы. «У нас абора дружная, вясёлая, ні плётак, ні лаянак, а да работы ўсе злыя, заядлыя». І старшыня такой жа думкі. Але толькі сярод усіх найпершай ён назваў яе, Вольгу Сачык: «Талент у чалавека. Талент да працы».

Розныя на свеце таленты бываюць. У каго да песні, у каго да танца, а ў яе — да працы. З дзяцінства. Маці, бывала, гаварыла: «Табе, Волька, дай з чаго, ты чорта зробіш». А праўда, зробіць. Вы толькі адзін раз паглядзіце, як яна працуе. Увайдзіце ў кароўнік, станьце ў баку і глядзіце. Яна вас і не заўважыць. Так, кажуць, нічога не заўважае салавей, калі спявае. Параўнанне, можа, і залішне прыгожае, але ж памятайце, што для салаўя яго песня не толькі шчасце, гэта яго работа. Як і для яе. Нездарма ж ёсць і яшчэ адно значэнне ў старадаўняга славянскага слова «талент». Значэнне гэта — шчасце.

І. КЛІМАШЭУСКАЯ

Калгас «Савецкая Беларусь»,
Камянецкі раён.



можам. А галоўнае, што нашу прадукцыю прызналі і ацанілі. Ідуць пісьмы з розных куткоў краіны. Гандлюючыя арганізацыі наперабой просяць: давайце як мага больш!

І пінскія трыкатажнікі па-стараюцца.

На гэтых машынах чысцяць, адпарваюць, фармуюць жаночыя кофтакі. За работай машыны сочыць фармоўшчыца Таццяна Сямёнаўна Субат.

Канструктар Надзея Фрыкіна дэманструе новыя вырабы камбіната.
Фота Ул. Вяхоткі.



Мне хораша у Леніна ў гасцях...

Мне хораша у Леніна ў гасцях...
Я дзякую яму за край гасцінны,
за шум бярозак горкі Жураўлінай,
за ціхай Шушы ветлівы прасцяг.

Тут устае гарачая зара,
яе агнём абпалены паляны.
І тут яна — вышэй за ўсе Манбланы —
яго між стэпу Думная гара.

Я думаю пад гэтую гарой...
Я ўсё жыццё ішла сюды аддана
адтуль, дзе сосны высаца вясняна,
асветленыя гэтай жа зарой.

Ішла сюды па сілу, як даўней
хадзілі у мясціны мо святыя...
Усе вяршыні самыя крутыя
цяпер мне будзе браць куды лягчэй!

Мне хораша у Леніна ў гасцях!

Жыве Ільіч

Не паміраў Ільіч, няпраўда,
атрутнай кулі не было!..
Я сэрцам рада, сэрцам рада,
што тое ўбачыла сяло,
дзе ён жыве, як жыў калісьці...
З людзьмі ўстае ў дасветны час,
на гонкім ганку боты чысціць,
кладзе вугальчыкі у прас...
Бадзёра мыецца сцюдзённай...
Тады, пакуль прастора спіць,
за стол сядзе, завядзённай, —
і толькі пёрка зіхаціць!
Працуе. Ды не на паўсілы,
а так, каб цемень зваяваць.
І цемень сонцу саступіла,
і далеч ясная відаць!
Жывуць святлом ягоным хаты,
спяваюць краскі у траве.
І кожны дзень таму багаты,
што ў гэтым дні Ільіч жыве.

Шушанская песня

У быстрацечцы, каля дарогі,
мыла дзяўчына белыя ногі.

Ножанькі мыла ля чарнатала,
русыя косы пераплятала.

— Надзя, Надзейка! — клікалі з хаты.
Голас быў родны, любоўю ўзняты.

Голас да неба пахмурнага веяў,
клікаў Надзею,
клікаў Надзею!

Еўдакія ЛОСЬ



Хата Зыранова

Гляджу на прыступачкі ганка —
і мроіцца ўвечары мне:
стаіць на прыступцы вяснянка,
русай касы не кране.
Чакае, чакае, чакае...
І сэрца дзяўчыны п'яе,
што зараз, з-за стэпу, з-за гаю
з'явіцца любы яе!
Адкіне ён стрэльбу цяжкую,
кінецца госцю абняць.
Спатканне сваё адсвяткуе,
і будзе гамонка да дня!
Забудуцца вёрсты па лёдзе
і па енісейскай вадзе.
Іх двое цяпер у нягодзе,
значыць, лягчэй у бядзе.
Зара загарыцца, як вестка,
і ў хатах пачуюць глухіх.
пра што гаварыла Нявеста,
аб чым тады марыў Жаніх!

Царова „дача“

З-за мора чужаземец завітаў,
экзотыкай прываблены, няйначай.
І цёмны кут, дзе Ленін бедаваў,
ён ахрысціў яго «сібірская дача»...

А тут тады і дрэўца не расло,
хлюпчэла гразь і дух насіўся гнойны,
і злосна пазірала на сяло
«халодная» з-пад жалезяк падвойных.

Чэхотка апаноўвала народ,
балелі зубы — не было дантыста...
І толькі сніцца мог той параход,
што вывез бы адсюль на шлях

вятрысты!..

Свабода толькі снілася, гады ж
праходзілі ў трудах і хваляваннях...
Крышыўся камень, рассыпаўся глыж —
ставала толькі ў ссыльнага трывання!

...Сціскае піянерка кулачок,
старая камуністка ціха плача...
А гэты чужаземец-прасцячок:
«У Леніна была ў Сібіры дача»...

Царова «дача»!..

Хата Пятровай

Мядовы месяц усплываў над Шушай
і ў вокны сарамліва заглядаў.
Часіны шчаснай шолох не парушыў,
залётны сівер сцюжай не абдаў.

Пачаўся век адданасці дзівоснай,
сямейны век пачаўся Ільічоў...
За краты цар хаваў у цвеце вёсны,
але на сэрцы кратаў не знайшоў.

Вялікія былі яны ў змаганні —
пусцілі лад пакутніцкі на злом.
Вялікія былі яны ў каханні, —
і я кладу вяргіні пад акном...

Як вугалёк з кастра...

Як вугалёк з кастра, што запаліў
калісьці Ленін у глыбі саянскай,
нясу яго агонь да родных ніў,
нясу сваёй краіне партызанскай.

Па Енісеі плешча цеплаход...
Як хораша, што за плячмі — разводдзе,
што з Леніным жывем, што нам — сто год,
і што ў ленинцаў наперадзе — стагоддзі!

Шушанскае — Мінск
Ліпень 1969

НОВЫЯ КНІГІ

ГЕРОІ ВОСТРАВА ДАМАН-СКИ. М., «Молодая гвардия», 1969 г. 160 стар. з ілюстрацыямі.

Гэта кніга пра вялікі подзвіг савецкіх юнакоў-пагранічнікаў і іх камандзіраў. 2 і 15 сакавіка 1969 года яны ў смяртэльным баі адбілі нахабныя ўзброеныя правакацыі кітайскіх улад у раёне пагранічнага пункта Ніжне-Міхайлаўка (востраў Даманскі) на рацэ Усуры. На полі бою загінулі смерцю храбрых юнакі, якім было па 18—20 гадоў. Ніхто з іх не думаў, што стане героем. Але Радзіма заклікала іх на подзвіг, і яны здзейснілі яго. Сабраныя ў кнізе дакументы, фатаграфіі, нарысы, якія публікаваліся раней у газетах, уваскрашаюць гераічныя падзеі няроўнага бою савецкіх пагранічнікаў з праціўнікам, які па колькасці пераўзыходзіў іх, расказваюць пра жыццё і службу герояў Івана Стрэльнікава, Віталія Бубеніна, Юрыя Бабанскага, Мікалая Пятрова, палкоўніка Ляонава і многіх іншых. У кнізе змешчаны выступленні савецкіх людзей на мітынгх і ў друку, у якіх выказаны глыбокі гней і абурэнне нашага народа злучыннымі дзеяннямі кітайскіх улад.

ПАХОМАЎ Н. І., ДАРАФЕЕНКА Н. І., ДАРАФЕЕНКА Н. В. ВІЦЕБСКАЕ ПАДПОЛЛЕ. Мінск, «Беларусь», 1969 г. 240 стар. з ілюстрацыямі.

Кніга «Віцебскае падполле» — дакументальны расказ пра жывых і загінуўшых герояў партыйна-патрыятычнага падполля, якое дзейнічала ў горадзе над Дзвіной у перыяд нямецка-фашысцкай акупацыі з 9 ліпеня 1941 па чэрвень 1944 года. У ёй няма аўтарскага домysлу. Усе прозвішчы і імёны ўдзельнікаў падполля сапраўдныя. Віцязьбіне ніколі не забудуць імёны Веры Харужай, Аляксандра Белавосцікава, Паліны Шлякавай, Васіля Вярбіцкага і соцень іншых герояў. Яны ўступілі ў смяротную схватку з ворагам, як толькі фашысты з'явіліся на вуліцах горада. Ярка і жыва і разам з тым з дакументальнай дакладнасцю ўзнаўляюцца падзеі мужнай барацьбы віцебскага падполля, якая цягнулася амаль 1100 дзён і начэй.

ЯПОНСКІЯ ЖАНЧЫНЫ СЁННЯ

Штогод вясной у Японіі адзначаецца старадаўняе народнае свята, якога няма ў іншых народаў свету. Гэта «хінамацурэ» — свята дзяўчынак. За некалькі дзён да 3 сакавіка японскія мамы выстаўляюць на відным месцы лялек — феадальных дам і паноў у дарагіх уборах. Дзяўчынкі ўвесь дзень любуюцца лялькамі (але не гуляюць з імі), а потым хаваюць іх да наступнага года. Лялькі перадаюцца ў сем'ях па спадчыне.

У 1967 годзе ўрад Японіі ўстанавіў новае свята — Дзень старых. 15 верасня дзядулі і бабулі карыстаюцца ўсеагульнай увагай і адчуваюць сябе ім'янініцамі.

Як жа праходзіць жыццё японскай жанчыны ад «хінамацурэ» да асенняга свята старасці?

Роля жанчыны ў жыцці краіны, у яе прамысловасці, навуцы, палітыцы стала даўно меркай дзяржаўнага прагрэсу.

Нараджэнне дзяўчынкі ў сялянскай сям'і прыносіла мала радасці. «Малы мяшок, а змяшчае шмат, невялікая дачка, а выдаткі велізарныя», — гаворыць старая японская прыказка.

Да другой сусветнай вайны, бадай, адзінай прафесіяй жанчыны была прафесія гейшы. Гейша ў прыгожым кімано, са складанай прычоскай і веерам была сімвалам Японіі, якую часта называлі краінай гейш. Прыгожых і таленавітых дзяўчынак куплялі ў асноўным з вясковых сем'яў, адкуль іх ахвотна прадавалі. У спецыяльных школах дзяўчынак навучалі ігры на музычных інструментах, умению падтрымліваць у грамадстве цікавую гутарку, чайнай цырымоніі, складанню букетаў, тонкасцям японскага этыкету. Навучанне працягвалася сем гадоў, пасля гэтага маладыя дзяўчаты атрымлівалі прафесію гейшы.

У цяперашні час іх засталася даволі мала. Амерыканскія ваенныя, якія размяшчаюцца на шматлікіх ваенных базах Японіі, забаўляюцца з дзяўчатамі яшчэ больш старажытнай прафесіі.

У Японіі выхаванне дзяўчынак адрозніваецца ад выхавання хлопчыкаў. Дзяўчынак прывучаюць да пшчотнасці, ветлівасці. Звычайна яны вырастаюць баязлівымі і добра выхаванымі.

Атрыманне вышэйшай адукацыі для дзяўчынак з'яўляецца вялікай праблемай. У буйных універсітэтах іх намага менш, чым юнакоў, усяго каля 20%. У выніку толькі 11% жанчын мае вышэйшую адукацыю. Лічыцца, што выпускніцы рана ці позна выйдуча замуж, а месца замужняй жанчыны, нягледзячы на бурны рост эмансipaцыі, якая пачалася пасля вайны, усё роўна дома, на кухні, каля дзяцей.

Да другой сусветнай вайны ў Японіі панавалі культ мужчыны. Жанчыны былі бяспраўныя. Яны не ўдзельнічалі ў галасаванні, іх, як правіла, не прымалі ва універсітэт. Пераважная большасць шлюбаў заключалася па дамоўленасці паміж бацькамі, пры дапамозе шлюбных пасрэднікаў.

Новае пакаленне, якое вырасла ў пасляваеннай Японіі, рашуча выступае супраць аджываючых век звычаяў і традыцый. У цяперашні час колькасць шлюбаў па каханню складае ўжо 25%. Нярэдка і так званыя «прафсаюзныя вяселлі», калі ўсе выдаткі аплачваюцца ўзносамі таварышаў па рабоце або грамадскай дзейнасці.

Пасля другой сусветнай вайны прамысловая вытворчасць Японіі вельмі хутка вырасла, і японскія прадпрыемствы пачалі набіраць на работу маладых жанчын.

Аднак заробатная плата жанчын удвая меншая, чым мужчын. На многіх прадпрыемствах,

уведзена сістэма, пры якой маладых работніц звальняюць у выпадку замужжа або цяжарнасці. З другога боку, у выніку механізацыі і рацыяналізацыі працы кампаніі маюць магчымасць займаць некваліфікаваных хатніх гаспадынь на няпоўны рабочы дзень або на часовую работу. Гэтым жанчынам даводзіцца працаваць у цяжкіх умовах, яны пазбаўлены якіх-небудзь правоў і атрымліваюць мізэрную заробатную плату.

Колькасць працуючых жанчын павялічваецца з кожным годам. За апошнія 15 год яна ўзрасла ў два з палавінай разы і дасягае цяпер 10 млн. чалавек, г. зн. на трох працуючых мужчын прыпадае адна працуючая жанчына. Але толькі трэць іх з'яўляецца членамі прафсаюзаў.

Пасля вайны японкі атрымалі магчымасць выбіраць і быць выбранымі. Цяпер у японскім парламенце налічваецца каля 20 жанчын.

Жонкі гарнякоў у Міікі 58 дзён сядзелі перад кабінетам кіраўніка шахтамі, патрабуючы пакінуць іх у жыллі пасля гібелі мужоў. «Саюз асірацелых сем'яў» перамог у гэтай цяжкай барацьбе. Спраўджваецца старая японская прыказка: «Жанчына захоча — скрозь скалу пройдзе».

Важнейшая праблема жанчын — захаванне міру. Чым цясней супрацоўнічае японскі ўрад з ЗША ў іх вайне супраць В'етнама, тым з большай сілай ён пачынае весці наступленне на грамадзянскія свабоды ўнутры сваёй краіны.

Жаночыя арганізацыі Японіі адыгрываюць важную ролю ў агульнадэмакратычным руху ў абароне міру і за забарону ядзернай зброі. «Усеяпонская федэрацыя жаночых арганізацый» (220 тысяч чалавек) аб'ядноўвае некалькі жаночых арганізацый, удзельнічае ў руху за мір, супраць палітыкі вайны, за ліквідацыю амерыканскіх ваенных баз. У «Асацыяцыю жанчын новай Японіі» ўваходзяць дзяўчкі дэмакратычнага руху, літаратуры і г. д. «Савет жанчын у абарону чалавечых правоў» аб'ядноўвае больш 40 арганізацый, актыўна выступае супраць амерыкана-японскага дагавору, супраць заходу амерыканскіх атамных падводных лодак у японскія порты. «Жаночы дэмакратычны клуб», «Японскі жаночы кангрэс», «Японскі кангрэс маці» — усё гэта новы, прагрэсіўны рух у Японіі.

Не толькі Японія, але і ўвесь свет ведае імя лаўрэата Ленінскай прэміі Акіка Сэкі. Яна ўзначальвае ансамбль «Спяваючыя галасы Японіі». Мільёны японцаў аб'яднаны песняй.

«Спяваючыя галасы Японіі» зрабілі песню неад'емнай часткай сацыяльнага жыцця, зусім рэальнай грамадскай сілай. Яны не толькі спяваюць. Яны ўдзельнічаюць у агульнанароднай барацьбе за жыццёвыя інтарэсы нацыі.

Калі «Спяваючыя галасы Японіі» выконваюць песні аб міры, у іх гучаць галасы жанчын усёй зямлі.

Ю. ПІГАРАЗ

На вуліцах Токіо.



ДЗЯКУЙ, ДОКТАР!

— Дзякуй, доктар! — пакланіўшыся, сказала Валянціна Уладзіміраўна Булах, развітваючыся з Лідзіяй Цімафееўнай Ліцкевіч.

— Дзякуй! — Яна яшчэ раз пакланілася, і на вачах бліснулі слёзы.

Лідзія Цімафееўна збянтэжылася:

— Ну, што вы, галубка. Не трэба...

...Маленькага Вову Булаху прывезлі ўначы. Дзяжурная — пажылая, вопытная медсястра — сказала:

— Вострая пнеўманія. Зараз выклічу галоўрача.

Хлопчык задыхаўся, і маці, схіліўшыся над ім, шаптала:

— Пацярпі, сыночак. Яшчэ крышку, маленькі! Зараз доктар прыйдзе. Вось толькі прыйдзе доктар, і ўсё будзе добра.

Пакуль збіралася, пакуль бегла да бальніцы, з адрыўістых фраз медсястры даведвалася пра гісторыю хваробы хлопчыка. І вось палата. Лідзія Цімафееўна ўвайшла моцная, упэўненая... І маці Вовы адышла ад ложка, даверыўшы ўрачу сваё дзіця. Стаяла ля дзвярэй, з трывогай і надзеяй ўслухоўваючыся ў спакойны голас.

Хлопчык па-ранейшаму быў без прытомнасці. Пульс ледзь намацаваўся. Мільганула думка выклікаць «хуткую дапамогу», адправіць у раён. Але...

— Падрыхтаваць кроў для пералівання...

Уздрыганулі ў Валянціны Уладзіміраўны губы, хлынулі слёзы з вачэй. Лідзія Цімафееўна падышла да яе, пад руку вывела з палаты, пасадзіла на канапу:

— Супакойцеся, усё будзе добра. Дзеці нараджаюцца, каб жыць. Чуеце? Усё будзе добра.

Гэтыя ж словы маці шаптала свайму сыну. Потым яна супакойлася, заціхла.

Не трацячы ні хвіліны, Лідзія Цімафееўна зрабіла ўсё, што патрабавалася ў такіх выпадках. Праз дзве гадзіны Вова расплюшчыў вочы.

Цяжкі напружаныя гадзіны, дні, ночы. Лідзія Цімафееўна, забыўшы пра сябе, пра сваю сям'ю, не выходзіла з бальніцы. Толькі на пятыя суткі, калі хлопчыку стала крыху лягчэй, дазволіла сабе адпачыць.

А праз тыдзень маленькі Вова ўжо весела смяяўся, седзячы ў ложку. Лідзія Цімафееўна зноў убачыла слёзы ў вачах яго маці. Толькі слязінкі ззялі цяпер радасцю, як раса на сонечным лузе.

— Дзякуй, доктар...

Колькі сардэчнага цяпла тояць у сабе гэтыя два словы! Колькі трэба зрабіць, каб заслужыць іх! Тут і бяссонныя ночы ля пасцелі хворага, і выклікі за дзесяткі кіламетраў у спякоту і ў мяцеліцу, у любы час сутак. У гэтых словах павага і давер людзей...

Неспакойная выдалася цёмная асенняя ноч. Позна вярнулася дадому Лідзія Цімафееўна: шмат было пацыентаў. Не паспела прылегчы ў пасцель, як у акно пастукалі:

— Доктар, ратуйце! З жонкай вельмі дрэнна, — прасіў Іван Ісакавіч Сакалоў з калгаса імя Сільніцкага.

Праз некалькі хвілін Лідзія Цімафееўна і фельчар-акушэрка Таццяна Афанасьеўна Бязручанка хуткім крокам ішлі па бруднай дарозе — насустрач дажджу і ветру. Толькі б паспець хутчэй! Дарога не блізкая, не менш сямі кіламетраў.

І паспелі!

У невялікім пакойчыку стагнала жанчына. Агледзеўшы парадзіху, Лідзія Цімафееўна зразумела: выпадак складаны. Рабілі што маглі. І ў тую ноч на свет з'явіўся новы жыхар зямлі савецкай.

Але хворую нельга было пакідаць у такім становішчы дома. Не было неабходных умоў і ў сельскай бальніцы. Каб выклікаць хуткую дапамогу па тэлефоне, зноў мусілі бегчы за некалькі кіламетраў. І хворая скрозь ноч была адпраўлена ў Полацкую гарадскую бальніцу.

А дома Лідзію Цімафееўну нецярпліва чакалі. «Прывезлі бабулю непрытомную, не ведаем, што і рабіць», — непакоілася дзяжурная медсястра. І ўрач праз пяць хвілін была ў палаце. «Сардэчны прыступ! Сястра! Хутчэй кісларод, сардэчныя прэпараты...»

Рабілі ўколы, уводзілі глюкозу, клалі цёплыя грэлкі. І так аж да раніцы, пакуль хворая не апрытомнела.

Некалькі тыдняў праляжала Станіслава Казіміраўна Карась у бальніцы. Выпісалася здаровая. Не ведала, як і дзякаваць.

Кожную раніцу Лідзія Цімафееўна вядзе размову з хворымі: як спалася, які апетыт? Яна абавязкова заўважыць, калі хто засумаваў, і знойдзе пяць — дзесяць хвілін, каб развеець змрочныя думкі хворага.

Часта яе можна сустрэць на жывёлагадоўчых фермах калгасаў «XX парт-

Модніцы...

з'езд» і імя Сільніцкага. Тут Лідзія Цімафееўна вядзе размову з даяркамі аб гігієне, правярае санітарны стан памяшканняў, у якіх захоўваюцца малочныя прадукты. Заходзіць у магазіны, школы. Усюды патрабуе чыстаты, падтрымання санітарнага рэжыму.

Сотні дзяцей на ўчастку Лідзіі Цімафееўны, і ніводнага выпадку дыфтэрыі або шкарлатыны. А калі б не сістэматычныя прышчэпкі, патраніраванне нованароджаных, строгі медыцынскі кантроль за здароўем дзяцей у яслях, школах, дома?..

— Дзякуй, доктар...

Колькі б разоў чалавек ні чуў гэтыя словы, ён не застанецца абыякавым да людскай удзячнасці. Лідзія Цімафееўна Ліцкевіч — не выключэнне, хоць чужыя словы падзякі вельмі часта. Але аднойчы ў размове яна сказала мне:

— Прыемна ўсведамляць, што ты памог хвораму напавіцца, прыемна людская ўдзячнасць. Але — хочаце верце, хочаце не — яшчэ больш прыемна мне бачыць тых, хто зусім не захварэў, а мог бы...

Любіць Лідзія Цімафееўна ў летнюю пару вольнай хвілінай адпачыць, падумаць пад сваёй бярозай-прыгажуняй. Дваццаць год таму назад яна пасадзіла яе сваімі рукамі. Гэта было ў тую восень, як прыехала ў Вароніцкую бальніцу. Ішлі тады першыя, цяжкія пасляваенныя гады. Людзі жылі ў зямлянках, лазнях, пячурках. На ўсе Варонічы чатыры-пяць уцалелых дамоў.

На ўскраіне, на правым беразе ракі Ушачы, — некалькі паўразбураных будынкаў.

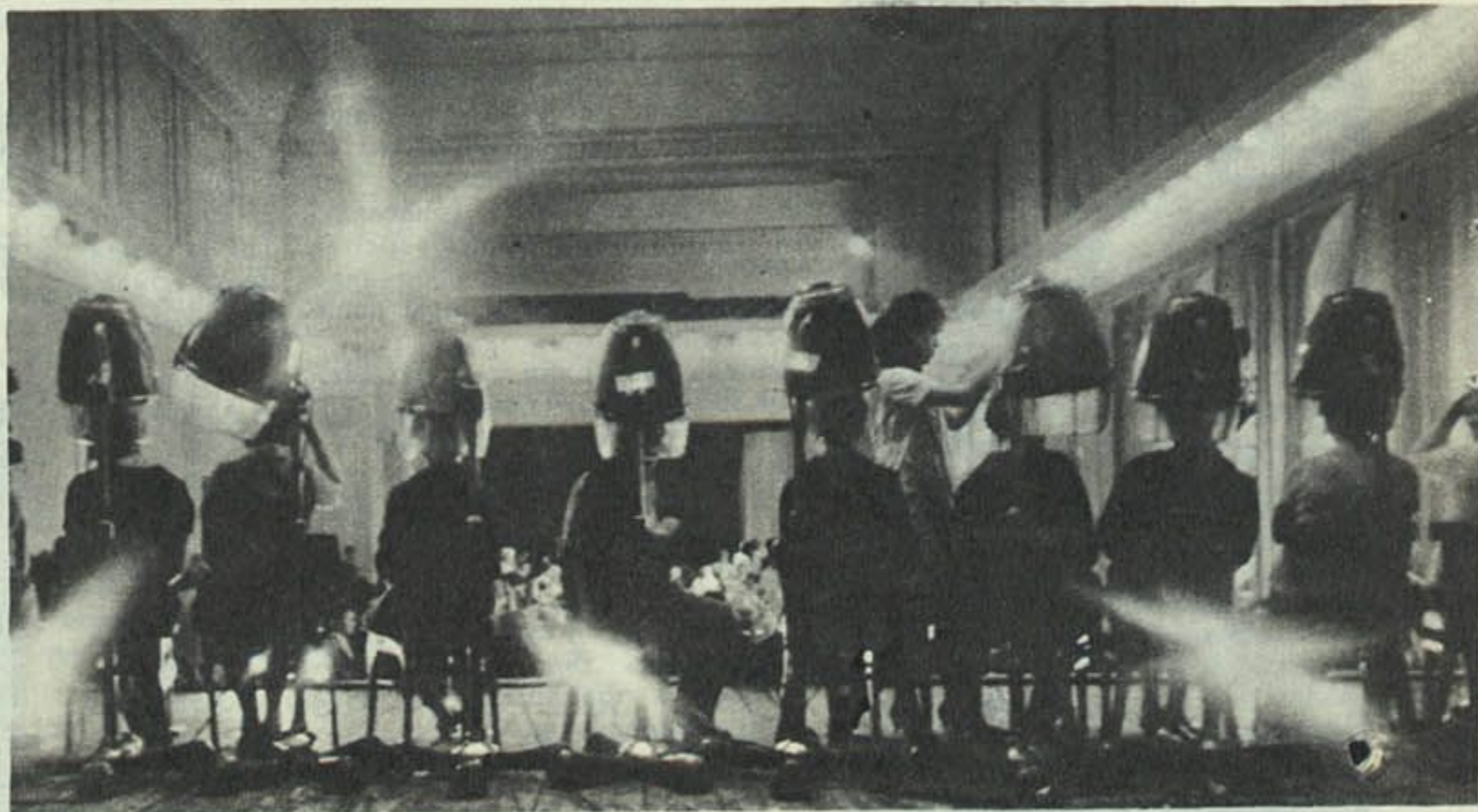
— Гэта і ёсць наша бальніца, — паказала рукой у той бок праходзячая бабуля.

Насцярожана сустрэлі маладога ўрача некалькі жанчын у белых халатах, абслугоўваючы персанал бальніцы. У іх вачах Лідзія Цімафееўна чытала:

— Тут патрэбны чалавек з багатым вопытам...

Сапраўды, малады ўрач не ведала, з чаго пачынаць, з якога боку брацца. Ту-

Фота А. Кудраўцава.



ГЕНІЯЛЬНЫ МАСТАК

Да 125-годдзя з дня нараджэння
І. Я. Рэпіна



І. Я. Рэпін. Партрэт М. Ф. Андрэевай. 1905 г.

лілася тады бальніца ў невялікім пакойчыку, дзе ўпрыцірку стаялі дзесяць ложкаў. Тут было ўсё: прыёмны пакой, палата, аптэка. Прыезджыя камісіі здзіўляліся, як можна ў такіх умовах працаваць, спачувалі, абяцалі памагчы. Камісіі ад'язджалі, а Лідзія Цімафееўна аставалася. Удзень і ўначы пеша хадзіла на выклікі за 7—8 кіламетраў, рабіла прышчэпкі, прымала роды. У вольныя хвіліны марыла пра добрую бальніцу. І не толькі марыла — стукалася ва ўсе дзверы. Прасіла, патрабавала, дабівалася. І дабілася. Райвыканком выдзеліў для бальніцы лесу. Але як высекчы, вывезці лес? Зварнулася ў калгасы, да людзей. Яны адгукнуліся, памаглі. Лідзія Цімафееўна сама арганізавала нядзельнікі...

Цяпер каля самага лесу — працягні з акна руку і дакранешся да лапак хвоі — стаіць белы дом. Гэта будынак новай бальніцы, добраўпарадкаваны, добра абсталяваны. Ёсць тут поліклініка, зубаврачэбны кабінет, радзільнае аддзяленне і іншыя ўрачэбныя кабінеты. Побач — памешканне аптэкі.

— З людзьмі жывеш — не прападзеш. Заўсёды паможы, — усміхаецца Лідзія Цімафееўна, глядзячы на бальніцу.

Так, людзі заўсёды з гатоўнасцю адгукваюцца на просьбу свайго доктара. З вялікай павагай і любоўю адносяцца яны да гэтай душэўнай жанчыны, іх добрага, чулага сябра. Умее Лідзія Цімафееўна не толькі клапаціцца пра здароўе людзей, але і пастаяць за іх інтарэсы. Таму не раз выбіралі яе дэпутатам мясцовага Савета. У рабоце, у жыцці для людзей знаходзіць яна сапраўднае, вялікае шчасце.

Доктар Лідзія Ліцкевіч добры спецыяліст і чалавек вельмі душэўны. Гутарачы з пацыентам, распытае і пра работу, і пра хатнія клопаты. Як і чым жывуць людзі? У якой школе, у якіх умовах займаюцца дзеці? Як адпачываюць хлеба-робы? Не ўсякі ведае, што ўсё гэта памагае ўрачу высветліць прычыны хваробы, правільна назначыць лячэнне, але такая ўвага кожнаму прыемная.

Слова «доктар» у перакладзе азначае не проста лечачы ўрач, але і настаўнік, педагог. І ўсё ж у першую чаргу Лідзія Цімафееўна — урач. Ёй людзі давяраюць самае дарагое — жыццё.

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі і ўрад Беларускай ССР па справядлівасці ацанілі нялёгкую, пачэсную і адказную працу галоўнага Вароніцкай участковай бальніцы Лідзіі Цімафееўны Ліцкевіч. За заслугі ў галіне народнай аховы здароўя і ў сувязі з 50-годдзем Беларускай ССР і Камуністычнай партыі Беларусі Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР Указам ад 18 снежня 1968 года прысвоіў ёй пачэснае званне заслужанага ўрача Беларускай ССР.

...Сонца зачэпілася за верхавінкі сосен і рассыпалася сотнямі іскраў. Лёгкі ветрык прабягае па пушыстых кронах, штосьці шэпча і бяжыць далей. Развітваючыся з Лідзіяй Цімафееўнай, я кажу словы, якія так часта чую тут:

— Дзякуй, доктар...

Вось так жыве і працуе ў Полацкім раёне звычайная простая жанчына, старанная працаўніца, неспакойная, дзелавая — галоўнага Вароніцкай участковай бальніцы, дэпутат сельскага Савета, камуніст Лідзія Цімафееўна Ліцкевіч.

А. БОРСКИ

Славутыя даты выдатных дзеячаў рускай культуры прынята адзначаць там, дзе праходзіла іх жыццё, дзе былі створаны іх шэдэўры. Аддаючы даніну павагі і любові, мы едзем у Міхайлаўскае да Пушкіна, у Ясную Паляну да Талстога, каб пакланіцца зямлі, якая дала ім жыццё і натхненне.

Па ціхай набярэжнай Масквы іду да помніка Рэпіна і далей, у Траццякоўскую галерэю, дзе ў некалькіх залах экспануюцца работы вялікага рускага жывапісца.

Да Рэпіна можна паехаць у Пенаты [цяпер Рэпіна] і ў беларускае сяло Здраўнева, дзе прайшлі 8 год яго жыцця. Але няма больш «маленькага фантастычнага» будынка ў Здраўневе. Адступаючыя фашысты спалілі яго ў 1944 годзе.

Здаецца, зроблена многае, каб забылася яго імя. Але агонь, які знішчыў сцены, не змог выпаліць памяць пра вялікага сына рускай зямлі.

Наўрад ці ў наш час знойдзецца чалавек, які б не ведаў, хоць бы па рэпрадукцыях, славутых рэпінскіх «Бурлакоў» і «Івана Грознага», «Запарожцаў», якія пішуць насмешлівае пісьмо турэцкаму султану, яго «Хроснага ходу ў Курскай губерні». Хто не ведае яго партрэтаў Мусаргскага, Тургенева, Талстога!

Шырокая папулярнасць карцін Рэпіна тлумачыцца іх даходлівасцю. Іменна даступнасць яго твораў з'яўляецца прыцягальнай сілай і ўласцівасцю таленту мастака. У гэтай прастаце глыбокая мудрасць, яна нагадвае даступнасць і прастату Пушкіна і Гоголя.

Творчасць Рэпіна шматгранная, яго тэматыка не ведае межаў. Побач з гістарычнымі палотнамі, карцінамі з жыцця народа ім створана галерэя партрэтаў выдатных сучаснікаў. У адным з пісем Стасаву Рэпін пісаў, што ўвекавечваць трэба толькі «асоб дарагіх нацыі, яе лепшых сыноў».

У 80-я гады мінулага стагоддзя, час жорсткай рэакцыі царызму, выразна праявіўся рост самасвядомасці жанчын, яны пачалі адыгрываць у рэвалюцыйным руху краіны велізарную ролю. У «працэсе 143» каля 40 падсудных былі жанчыны. Чулы талент Рэпіна не мог не адгукнуцца на гэта. Пратэстам супраць тыраніі, смелым выклікам самадзяржаўю прагучэла карціна «Рэвалюцыянерка перад пакараннем смерцю». Сучаснікі бачылі ў ёй подзвіг выдатнай жанчыны-рэвалюцыянеркі Веры Фігнер.

Без надрыву і фальшывага драматызму малюе мастак у карціне «Не чакалі» сцэну сустрэчы з сям'ёй ссыльнага, які вярнуўся дадому. Якую шырокую гаму пачуццяў выклікаў сваім прыходам гэты чалавек са

смутным і стомленым позірам, за якім гады нястач, гады барацьбы, жыццё, аддадзенае людзям!

Вядома, што цэнтральным персонажам першага варыянта карціны, асабліва любімага мастаком, была жанчына-рэвалюцыянерка. І толькі з'яўленне на выстаўцы перасоўнікаў «Курсісткі» Ярашэнкі прымусіла Рэпіна змяніць першапачатковую задуму карціны.

У вялікай галерэі сучаснікаў, створанай Рэпіным, асобае месца займаюць жаночыя партрэты.

Натхнёна намаляваны партрэт выдатнай актрысы Александрынскага тэатра Пелагеі Анціпаўны Стрэпетавай. Перад намі стомленая, яшчэ ўся ва ўладзе пачуццяў сцэнічнага вобразу маладая жанчына. Распушчаныя валасы спадаюць на плечы, у вачах боль, пакута, трагізм.

У Здраўневе мастак намаляваў партрэт старэйшай дачкі, вядомы пад назвай «Асенні букет». Тонкі кантраст сарваных і вянурых палявых кветак і моцнай фігуры маладой дзяўчыны, блакітная дымка асенняга пейзажу ствараюць тую непаўторную трапятлівасць, якая робіць гэты партрэт адным з лепшых у творчасці мастака і ў рускім партрэце наогул.

Пэндзлю Рэпіна належаць выдатныя партрэты Андрэевай, Званцовай і шмат іншых.

Па ціхіх вулачках Замаскварэчча іду да Рэпіна. У гэтыя гадзіны тысячы людзей спяшаюцца ў Траццякоўскую галерэю, у Рускі музей, ва ўсе музеі, дзе ёсць работы геніяльнага сына зямлі рускай. Яны ідуць выказаць сваё захапленне яго выдатным талентам. Іх чакаюць гадзіны сапраўднай асалоды і новыя адкрыцці.

С. БЕНЯДЗІКАЎ,
мастак



Мы едем на гастролі...
— Так, міленькая, у цябе нічога не выйдзе. Пераходзь на панчошную вязку, у звычайных пальцах вязальныя пруткі так і мільгаюць, так і мільгаюць.

— Ён яшчэ пад Халхінголам атрымаў генерал-маёра... Пасядзіш паўдня на двары ў альтанцы—вечна няма гэтых месцаў гасцініцы—дык у цяпле цябе так разморыць...

— А я табе кажу: два—нуль у карысць кіеўскага «Дынама»!—балельшчыні забудзе пра ўсё на свеце, няхай адно пачуе толькі: «гол!»

— Уключыце мацней, дайце пабалельшчыні—ах, гэтаму жаночаму гатунку ўсё роўна абы за каго, абы за што «балець».

— Мама, і я хачу грушу...— і гэта малое ўжо цягнуць на гастролі. З паўзункой цяга-

стаў. І ёсць куды везці, ёсць што паказаць. Вось каб такімі былі ўсе беларускія калгасы... Не па набытку і багаццю—багатых калгасаў, дзе ў калгасніку поўныя кішэні грошай і поўныя кублы сала (па даўнейшай меры добрабыту), не злічыць. Але вось такімі, дзе людзі жывуць «не хлебам адзіным», дзе сяло дагнала горад і параўнялася з ім. Па культуры жыцця і працы. Такія Казловічы.

Білеты—рад, месца ў глядзельнай зале—усё было на гарадскі лад. Пачатак канцэрта падпарадкаваўся традыцыйнаму яскравому ўкладу—дзесяць гадзін вечара...

Як і ў аўтобусе, гэтак і на рэпетыцыі на сцэне, нават у

ца з жыццём, пакідаючы маладую жонку.

І вось выйшлі на назловіцкую сцэну цітовічы, і разам з іх спевам палпы перад намі, глядачамі, той бяскрайні стэп, і апусцілі шый асірацелыя коні, і знямелі пад дугамі галасістых звянок.

А жене скажы слово прощальное,

Передай кольцо обручальное...

И еще скажи, пусть не печалится,

С тем, кто сердцу мил, пусть венчается...

Паміраў ямшчык, коні ехалі, а ў стэпе глухім бура плакала... І ўсё гэта адбывалася на Случчыне, на назловіцкай сцэне, і дзіва гэтае вялі за сабою цітовічы.

...А потым палілася са сцэны ў глядзельную залу, у сэрцы

ЦІТОВІЧЫ

Алена ВАСІЛЕВІЧ

юць—звычайная біяграфія дзіцяці артыстаў.

...Такія звычайныя кофтакі і міні. Такія будзённыя пуловеры і джынсы. А самае здзіўляючае—такія абыякавыя будзённыя твары і гаворка—пра ўсё на свеце, толькі не пра тое, куды едем, чаго едем.

...Слуцак за тыдзень чакаў цітовічаў—так усюды па Беларусі любіўна завуць Дзяржаўны народны хор. У гасцініцы, хоць памры, не было ніводнага месца. У цырульні стаяла чарга: слухачкі мудравалі з прычоскамі. Карэспандэнты прыехалі на два дні раней і пачалі на выпадковых раскладушках.

Першы канцэрт давалі ў калгасе імя Кірава, у тых самых Казловічах, якія не мінае ніводзін тэатр. Ніводная канцэртная група (ёсць дзе выступіць: добры клуб, сцэна), куды воззяць многіх замежных туры-

сты—выглядалі і стомленымі і незадаволенымі (усё гэта гасцініца—не ўсім далі месца). І дзяўчаты-танцоркі з дарогі хуталіся каторая ў цёплую кофту, а каторая не скідала і балонню. З боку глядзельчы на іх было хоць ідзі ды памагай ім на той рэпетыцыі—каб сам быў здольны, каб умеў памагчы...

Прыкметна хваляваўся, хоць ні разу ні голасу не павысіў, ні выгляду не падаў, што незадаволены, і сам Генадзь Іванавіч Цітовіч—мастацкі кіраўнік, народны артыст СССР.

Дзе ён з імі толькі не выступаў. Свет аб'ездзілі. І ведае, добра ведае ён, што сцэну адразу не зацугляеш. Спачатку яна цябе будзе трымаць, нібыта на прывязі. Так кожны раз. Так пачынаюцца кожныя гастролі. І на сталічнай сцэне і на назловіцкай. Першы блінец. А там, дасць бог... Не трэба толькі дарэмна нерваваць артыста. Артыст і сам, няхай ён будзе спявак, ці танцор, ці драматычны акцёр, нервуецца перад выходам. І канчаткова зліваецца артыст са сцэнай толькі тады, як апрагне насцюм. Тады толькі ёсць ён і сцэна—адно адзінае. І больш тады няма нічога на свеце!

...Так ён і выплывае на сцэну, бяскрайні заснежаны рускі стэп—урачысты, да долу белыя, арнаментаваныя чорным, плаці жанчын-спявачак і чорныя гарнітуры мужчын—суровы фон апошняму перадсмяротнаму суму чалавечага сэрца...

Хто з нас не чуў, хто з дзяцінства яшчэ не ведае старадаўняе рускае народнае песні пра ямшчыка. І як паміраў ён у глухім стэпе і як прасіў таварыша завесці яго коней дадому «батушке», а матулі роднай прасіў перадаць апошні паклон. І як цяжка было яму развітваць-

слушачоў, родная беларуская «Рэчанька»...

Ой, рэчанька, рэчанька, Чаму ж ты няпоўная... Здаецца, хвалямі пляскала яна ў берагі—гэтакі выразны быў малюнак песні, створаны і чароўнымі жаночымі галасамі і лёгкім, як пры павеце ветру, гойданнем светлых постацей спявачак.

Не забудзеш, доўга з усмешкай будзеш успамінаць Тамару Грабеннікаву ў «Дзявочых прыпеўках». Колькі непасрэднасці і шчодрара народнага гумару ў яе спевах і танцах! Якая яна «тутэйшая», нібыта толькі што вярнулася з поля, толькі што выбрала загон лёну ці прыйшла з фермы.

...Дзяўчынкамі, са школы, прыйшлі некалі ў народны хор Валянціна Марозава і Валянціна Прыдачына, сёння—гэта салісткі хору, заслужаныя артысткі рэспублікі.

Ад сярпа і духмяных палёнаў прывяла сюды сцэнка Марыю Адамейку і Ганну Аўдзееву. Іх імёны ведае кожны, малы і стары. Ды і як не ведаць: адсюль, з Казловіч, паляцела далёка за межы рэспублікі і краіны апрацаваная Генадзем Цітовічам жартоўная песня «Ой, хачеца ж мяне маці ды за першага аддаць...» І спявае яе Ганна Аўдзееўка—колішняя калгасніца, цяпер заслужаная артыстка рэспублікі.

Або хто застанеца абыякавым да «маці-герані» ў выкананні Марыі Адамейкі? Лёс падараваў гэтай спявачцы задушаўны мяккі голас і тую прывабную прыгажосць, пра якую кажуць: «Воч не адвесці». І сапраўды, ад Марыі Адамейкі, калі яна спявае сваю «маці-геранію», не адвесці воч: такою цеплынёю сарэты яе спеў, столькі мацярынскага захаплення і гонару ў ім. І разам—такія непадробнасць жэсту... Толькі ма-

Ох і дзяўчаты, ох і хлопцы!

Цітовічы прыехалі.

Перад тым, як адчыніцца заслона. Народны артыст СССР Генадзь Цітовіч і вядучая Кацярына Мартусевіч.

Эх, Лявоніха, Лявоніха мая!

Не паспелі яшчэ слухачкі бэры...

Выступае Дзяржаўны народны...

Фота Ул. Вяхоткі і Л. Папковіча.

ці можа глядзець з гэтакім замі-
лаваннем на свайго меншанька-
га. І гэтак ганарыцца, хвалячы-
ся людзям, як яна ездзіла па
гасцях «ад Івана да Сцяпана,
ад Ганулі да Параскі...»

Ну, а калі на сцэну вылеціць
лядкоўская кадрыль (пастаноў-
ка А. Бялова), тут ужо і мёртвы
не ўтрымае. Самому трэба ўба-
чыць, як вядзе яго, гэты здаў-
на любімы ў беларускіх вёсках
вясёлы народны танец, «першы
хлопец на сяле» Васіль Вара-
новіч.

Які ў яго фарсовы фрэнч
унакідку і боты як наваксава-
ны! А які ўдалы сам і колькі
хлапачага задору і гонару ў яго
паглядзе («Палляна!.. Кола!..
Круг налева!.. Круг направа!..»).

Паспрабуй тут, дзяўчына, убе-
ражы сваё сэрца!

Гэтак жа зачаравала гляда-
чоў-кіраўцаў са сцэны і «Ляво-
ніха» (у пастаноўцы заслужана-
га дзеяча мастацтваў П. Аку-
лёнкі).

— Але ж і кабета! Памерці
мала за такую...

Няхай ведае салістка танца-
вальнай групы Варвара Панова,
што пра яе гэта казаў і ўзды-
хаў мой сусед у казловіцкім
клубе—відны мужчына ў гадах,
пры ордэнах і медалях.

Забралі ў палон глядачоў і
выканаўцы мужчынскага танца
«У нас сёння выхадны» (такса-
ма пастаноўка П. Акулёнкі). Не
верылася нават, што гэта былі
тыя самыя абыякавыя мужчы-
ны (а са сцэны ўсе, як адзін,
здаюцца маладымі хлопцамі!),
што паўдня панура курылі ў
альтанцы на гасцінічным два-
ры... О святое мастацтва, што
яшчэ можа супернічаць з тваім
боскім агнём!

А «боскі агонь» успыхнуў не
адразу. У 1952 годзе Генадзю
Іванавічу Цітовічу ўрадам было
даручана ўкамплектаваць з
мастацкіх самадзейных калек-
тываў Дзяржаўны народны хор
Беларускай ССР. Гэта было і
цяжка. Гэта было і лёгка. Цяж-
ка таму, што крупінікі таленту
трэба было адбіраць з цяплен-
нем і стараннем золаташукаль-
ніка, які перамывае горы пяску
ў пошуках залатой крупінікі.

Лёгка ў гэтай найадаказней-
шай справе было тое, што, пры-
свяціўшы ўсе сваё жыццё на-
роднай песні, у пошуках яе Ці-
товіч абышоў і аб'ехаў амаль
усе беларускія вёскі. І ніхто гэ-
так, як ён, не ведаў, дзе народ-
ныя таленты квітнеюць буйным
цветам, а дзе яны чэзнуць і
марнеюць. Справа гэта, вядома,
была яму пад сілу. І наўрад ці
хто іншы ўзяўся б за яе гэтак
горача і з такім натхненнем, як
Генадзь Іванавіч—прыроджаны
этнограф і нястомны збіральнік
песеннага фальклору.

Першае канцэртнае выступ-
ленне хору—колькі да яго рых-
таваліся (на рэпетыцыях Ге-
надзь Іванавіч быў няўмольны:
«Не! Яшчэ рана выступаць!»)—
адбылося ў дні святкавання 35-й
гадавіны Кастрычніка. Хор па-
бываў ва ўсіх саюзных рэспуб-
ліках, удзельнічаў у Беларускай
дэкадзе ў Маскве. На VI Сусвет-
ным фестывалі моладзі і сту-
дэнтаў жаночая група была
ўзнагароджана залатымі меда-
лямі. Народны хор неаднаразо-
ва ездзіў за мяжу—выступаў у
Польшчы, Румыніі, Венгрыі...
У кастрычніку цітовічы паедуць
на дэкаду беларускага мастац-
тва ў Фінляндыю.

Падрыхтавана да 100-годдзя
з дня нараджэння правадыра
ленінскай праграма. «Песню
пра Ульянаўск» з гэтай прагра-
мы народны хор выканаў на
фестывалі беларускага мастац-
тва ў горадзе Ульянаўску.

Цітовічы ў дарозе, у нястом-
ных пошуках, у бясконцай пра-
цы. Што ж—такі лёс кожнага,
хто прысвяціў сваё жыццё мас-
тацтву.

У 1910 годзе па заданню за-
межнага бюро РСДРП у Адэсе
быў створан тэатр-вар'етэ. На
яго адрас пад выглядам тэат-
ральнага рэквізіту паступала з
Францыі нелегальная больша-
віцкая літаратура...

Гэты факт і пакладзен у ас-
нову новага каляровага гісто-
рыка-рэвалюцыйнага мастацка-
га фільма «Небяспечныя га-
стролі», створанага рэжысёрам
Г. Юнгвальд-Хількевічам на
Адэскай кінастудыі па сцэна-
рыю М. Мелкумава.

У галоўных ролях здымаліся
папулярныя кінаакцёры Ліяне-
ла Пыр'ева, Яфім Капелян, Ула-
дзімір Высоцкі, Георгій Юматаў
і іншыя.

Многія з вас читалі талена-
вітую аповесць Чынгіза Айтма-
тава «Бывай, Гульсары». І вось
цяпер на экраны рэспублікі вы-
пускаецца новая мастацкая кі-
накарціна «Бег інаходца», па-
стаўленая на кінастудыі «Мас-
фільм» па матывах гэтага тва-
ра. У цэнтры новай кінастуж-
кі—старонкі жыцця калгасніка-
камуніста Танабая, праўда аб
радасці і горы чалавечага на-
хання.

У ролі Танабая здымаўся на-
родны артыст Казахскай ССР
Нармухан Жантурын.

Сюжэтная аснова эстонскай
мастацкай кінастужкі «Вар'-
яцтва» (сцэнарыі Віктара Ло-
рэнца, рэжысёр-пастаноўшчык
Кальё Кійскі) простая: на праця-
гу ўсяго фільма гестапавец
Віндыш упарта, але безвыніко-
ва шукае ў вар'яцкім доме тай-
нага агента англійскай развед-
кі. І толькі ў фінале высвятля-
ецца, што ніякага «тайнага
агента» на самай справе няма:
ён існуе толькі ў ананімным
пісьме, выдуманым галоўным
урачом клінікі, які выратаваў
такім хітрым спосабам сваіх
пацыентаў ад масавага зні-
шчэння. Здавалася б, на экране
разгортваюцца падзеі больш
чым 20-гадовай даўнасці, якія
да таго ж і не прэтэндуюць на
асобую рэальную канкрэт-
насць. І тым не менш, фільм не
пакідае абыякавым да лёсу яго
незвычайных персанажаў—
кліентаў псіхіятрычнай клінікі.
Галоўныя ролі выконваюць
Юрый Ярвет, Валерый Носік,
Віктар Плют, Броніус Бабкаў-
скас, Вацлаў Бледыс, Марэ
Гаршнек, Харый Ліепінь.

Будзе дэманстравацца такса-
ма новая шырокаэкранная
мастацкая кінаапавесць «Рэха
далёкіх снягоў» вытворчасці
кінастудыі «Масфільм». Аўта-
ры сцэнарыя—С. Варонін і
Э. Смірноў.

Вось што расказвае пра гэту
кінастужку рэжысёр-пастаноў-
шчык Леанід Галаўня.

— У трыццатыя гады—час
дзе нашага фільма—Далёкі
Усход быў яшчэ дрэнна виву-
чаны. У сувязі з асаблівай
важнасцю краю, яго вялікімі
эканамічнымі і прамысловымі
магчымасцямі Савецкі ўрад
праяўляў вялікі клопат аб
яго асваенні. Наш творчы ка-
ллектыў і імкнуўся раскрыць ге-
роіку працоўных будняў, рас-
казаць пра лёс герояў філь-
ма—разведвальнікаў.

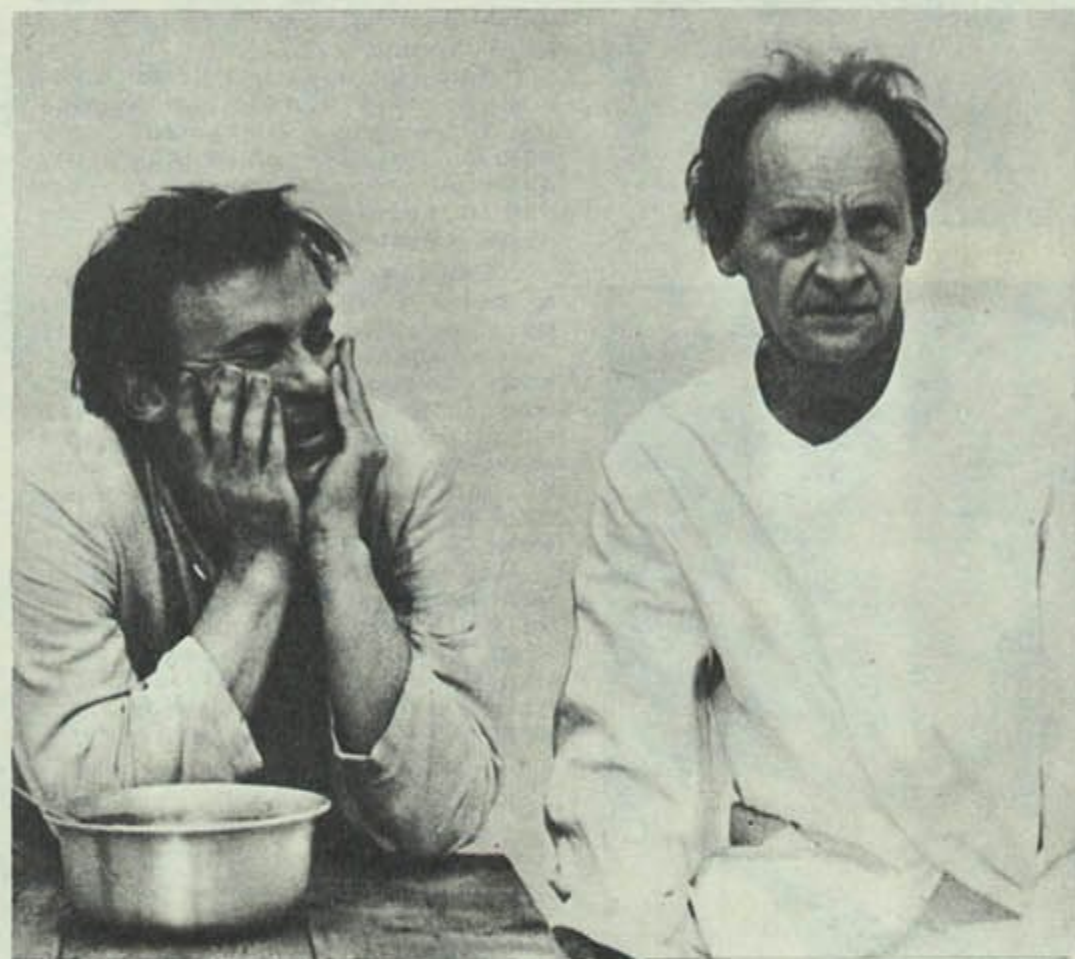
У галоўных ролях здымаліся
Галіна Яцкіна, Армен Джыгар-
ханян, Эдуард Ізотаў.

«Апошняя ноч дзяцінства»—
так завецца новая азербай-
джанская мастацкая кінакарці-
на, пастаўленая рэжысёрам
Арыфам Бабаевым па сцэна-
рыю М. Ібрагімбаева.



Кадр з кінафільма «Не-
безпечныя гастролі».

Кадр з кінафільма «Вар'-
яцтва».



Апошняя ноч дзяцінства...
Яна прыходзіць так ці інакш
да кожнага з нас. Апошняя ноч
дзяцінства наступае тады, калі
чалавек раптам пачынае разу-
мець, якое адказнае яго існа-
ванне на зямлі, як важна быць
на ёй чалавекам. У адну з на-
чэй гэта зразумее і Мурад, ге-

рой фільма. А пакуль ён лёгка,
калі не сказаць легкадумна,
крочыць па жыцці, не імкнучы-
ся асабліва ні да чаго, не тур-
буючы сябе пошукамі і сумнен-
нямі...

У ролі Мурада здымаўся
Э. Гасанаў.

Р. КАПЛЯ

ЭКРАН



Мал. К. Ціхановіча.

Вісарыён ГАРБУК

ХЛОПЧЫК І САЛДАТ

Герой Савецкага Саюза салдат Міронаў пасля вайны вярнуўся ў свой калгас «Вішанькі», дзе жылі ў старэнькай хатцы на ўскраіне вёскі яго маці і пляменнік Толя. Астатніх сваякоў загубіла вайна.

Толя ніяк не мог адвесці вачэй ад залатой зоркі на грудзях дзядзькі, ад яго гвардзейскіх вусоў, а дзядзькавай пілоткай ён завалодаў адразу і штохвілінна папраўляў яе на галаве.

Назаўтра дзядзька ўстаў рана і ціха, каб нікога не пабудзіць, узяў кавалачак люстэрка, брытву, прымасціўся каля акна і збрыў свае заліхвацкія вусы.

Устала маці, глянула на сына і пляснула рукамі:

— Сыночак! Ты ж яшчэ зусім маладзенькі... Быццам і не было гэтага ліхалецця...

Прачнуўся Толя, глянуў на дзядзьку і здзівіўся. Яму хацелася хутчэй падрасці і самому мець такія вусы. А тут...

Дзядзька дастаў з кішэні чорны шаўковы кісет, вышыты васількамі і рамонкамі, вытрас яго і сказаў:

— На, мама, схавай на ўспамін. Больш не буду курыць.

Толя ахнуў. На грудзях залатая зорка, а сам курыць кідае!

Маці адчыніла скрыню, каб схаваць кісет, і дастала пашарпаную чытанку.

— Берагла Толіку,— сказала яна.— Не век жа вайна будзе, думала.

Узрадаваўся дзядзька.

— Мой мілы таварыш, мой лётчык,

Вазьмі ты з сабою мяне!..

Дзядзька чытаў верш за вершам, а Толік слухаў, не варушыўся. Першы раз за ўсё сваё гаротнае дзяцінства ён пашкадаваў, што не ўмее чытаць.

Маці ўзялася гатаваць снеданне. У яе былі ўсяго дзве курыцы. Яна злавала адну, прэстую чубатку, прынесла ў хату і сказала:

— Адсячы ёй, сыноч, галаву, калодка на двары. Яна ўжо і несціся перастала.

Дзядзька ўзяў чубатку і выйшаў з хаты.

Гэта быў яго першы ранак дома.

Усё навакол зіхацела блакітам і зеленню. Стаяла такая мірная цішыня, што нядаўні салдат міжволі спыніўся і залюбаваўся. Яго рука сама пачала гладзіць курыцу. Так дзіўна было бачыць у сваіх руках гэтую чубатку.

Ён узяў курыцу ў абедзве рукі і, усміхнуўшыся, шугануў яе ўгору, як рабіў гэта калісьці хлапчуком.

А Толік, як толькі за дзядзькам зачыніліся дзверы, замітусіўся па хаце: кінуўся да дзвярэй, да акна, зноў да дзвярэй, а потым упаў на ложак, і яго худзенькія плечы затрэсліся ад плачу.

Толік помніў кожнае пёрка чубаткі. Ён хаваў яе ад фашысцкіх салдат. Чубатка сагравала яго цяплом свайго цела, калі хлопчык быў у лесе, мёрз на балоце.

— Уцякла, мама, ад мяне твая чубатка. Ніяк не мог злавіць... Ну, нічога, з'ядзім і нішчымны крупнік,— сказаў дзядзька, увайшоўшы ў хату.

Маці паглядзела на сына і ўсміхнулася. А Толя ўсхапіўся з ложка і, яшчэ ўсхліпваючы, кінуўся дзядзьку на шыю.

ЛЯЛЬКА

Інжынер-капітан Голубеў працаваў у адным з пакояў штаба сваёй часці. У асабняку, які знаходзіўся ў прыгарадзе Берліна, былі адчынены ўсе вокны. Капітан то схіляўся над картамі, то час ад часу ў задуменні глядзеў на каламутныя воды ракі Шпрэе, на канцавы рубяж яго ваеннага лесу. У тым сонечным ранку 1945 года здавалася, што разам са смеццем і абломкамі, якія ўсё яшчэ неслі хвалі ракі, змываецца з зямлі ўся нечысць фашызму.

Над цеснай Шпрэе, нібы пужаючыся руін, што абступілі берагі, мітусіліся галодныя чайкі. Іх несупынным жаласным стогнам разам з ветрам заляталі ў вокны, і тады неадступная горыч тургі па Радзіме ў грудзях Голубева становілася яшчэ мацнейшая. Думаў ды і гаварыў ён толькі аб адным: калі ўбачыцца з жонкай і са старэнькай матуляй у Мінску, калі ўпершыню возьме на калені («ёй ужо споўнілася чатыры гады!») дачушку Маечку.

Патанаючы ў мяккім залачным крэсле, інжынер-капітан чытаў апошні—бо вайна скончылася—ліст ад жонкі. Яна пісала, што «на хаце зусім спархнела страх», «дачушка беге басанож» і што «далей чакаць цябе ў нас няма ўжо ані-якіх сіл».

«А Майчыны кудзеркі зусім не слухаюцца грабенчыка, і колер іх нагадвае калоссе спелай пшаніцы, калі глядзіш на яго здалёк...»

«Жонка пра дачушку піша, як паэт»,— думаў ён.

Чытаючы і перачытваючы гэтыя радкі, Голубеў заклапочана думаў, калі яму ўдасца вырвацца адсюль.

Мякка расчыніліся цяжкія дзверы. Увайшоў старшы тэхнік-лейтэнант Дубаў, яго таварыш па службе, малады, вясёлы, чыста паголены. Лёгка несучы ў руцэ перавітую ружовай стужкай вялізную кардонную каробку, ён падышоў да стала інжынер-капітана.

— Неўзабаве мы ўсе будзем дома. Вось тваёй Маечцы невялічкі падарунак ад мяне.

І ён выцягнуў з каробкі ляльку і пасадзіў яе на калені таварышу. Гэта была дакладная пластмасавая копія дзяўчынкі год пяці, з доўгімі светла-залацістымі завітушкамі валасоў. Яна была апранута, як сапраўднае дзіця. На нагах свяціўся шоўк блакітных шкарпэтак і чарнела замша прыгожых туфлікаў. Дубаў нахіліў ляльку, яна вымавіла «ма-ма» і заплюшчыла вочы.

— Так,— уздыхнуў інжынер-капітан.— Цікавая цацка. Можна гуляць. Ну што ж, дзякую, Міхась! Жадаю тваёй разанскай нявесце хутчэй пабачыць цябе. Уяўляю, з якім нецярпеннем чакае яна.

Дубаў стаяў і з усмешкай сачыў, як яго таварыш, ледзь датыкаючыся пальцамі, перабіраў на патыліцы лялькі яе кучаравыя пасмачкі. Нечакана рукі Голубева зрабілі неасцярожны рух, які бывае ў кантужаных. Ён скалануўся, змяніўся з твару. Лялька хіснулася і, перакуліўшыся, ніцма ўпала на паркет.

— Кудзеркі... Чые яны?— ціха запытаўся Голубеў.

— Чые?...— перапытаў Дубаў.

— Майданек...

Нібы пакрыўджанае дзіцянё, ляжала на паркеце лялька. Золата валасоў з чыёйсьці галоўкі веерам разляцелася каля стаптаных кірзавых ботаў інжынер-капітана. Дубаў рукамі няўмекі падняў з падлогі свой падарунак і завіхнуўся класці ў каробку.

— Даруй мне!— схмянуўшыся, папрасіў Голубеў.— Я не хацеў яе ўпусціць.— І яго добры змораны твар зрабіўся засмучаны, нібы ён пастарэў за гэтую хвіліну.— Не, не магу бачыць яе...

Не спяшаючыся, Дубаў закрываў каробку і толькі тады ўбачыў, як з яе саладкавай ружовай этыкеткі якойсьці нямецкай фірмы ўсміхалася ўкормленае шчаслівае дзіцянё.

— Але,— сказаў Дубаў, узяў каробку і, нібы труну дзіцяці, вынес з пакоя.





ЖОРЫК

ВЕЧАРАМ у двары пяціпавярховага дома ў альтанцы доўга не гасне святло. Праводку зрабіў Ромкаў бацька. Ён хоць і атрымліваў пенсію, але зімою працаваў у падвале каля газавага ацяплення.

Вакол лямпачкі, якую Іван Іванавіч хітра аблытаў дротам, каб не выкруцілі, мітусіліся начныя матылькі. Яны ляцелі на яркае святло, абпальвалі крылцы і асыпаліся пылком на дратавую рашотачку. А за сталом сядзелі заядлыя казлятнікі — грукалі костачкамі даміно і час ад часу гаварылі:

- Рыба.
- Праяжджаю.
- Зробім вось так.

Звычайна дзе-небудзь у кутку альтанкі, за шырокаю спіною Івана Іванавіча, прытаіўшыся, сядзеў Жорык. Ён пазней за іншых дзяцей ішоў спаць: куды яму было спяшацца? Хлопчык уважліва сачыў за рукамі мужчын і ўсё сіліўся ўявіць у раскладзеных чорных касцяшках рыбіну. Якая ж тут рыбіна! Ні хваста, ні плаўнікоў, ні галавы няма.

Ромку, хоць ён і намнога старэйшы за Жорыка, бацька даўно прагнаў дадому.

— Ідзі спаць, — сказаў Іван Іванавіч. — Зноў тройку па сальфеджыю схпіў, — злаваў ён. — Хочаш, каб маці праз цябе ў бальнічны ложкак злягла!

Жорык ведаў: Ромка вельмі ж не хацеў вучыць тое сальфеджыю. У душы ён праклінаў піяніна, якое на яго галаву купілі бацькі, і з панурым выглядам плёўся дадому. У двары ўсе ведалі: у Ромкавай маці — хворае сэрца. Кожнае лета Іван Іванавіч на «Запарожцы» вазіў яе лячыць аж на Чорнае мора.

А ў Жоркі маці ніколі не скардзіцца на сэрца. Яна прыгажэйшая за ўсіх у іхнім доме, і за гэта — Жорык ведае — яе недалюбліваюць жанчыны.

Лістота ясеняў, што цесна абступілі альтанку, прасвечваецца дзівоснымі ўзорамі. Калі выйдзеш адсюль і паглядзіш ўверх, дык убачыш залатыя зоры, што густа ўсыпалі неба. Ды Жорыку не да неба. Прыгрэўшыся, ён ціха пасапвае носам і думае: як добра было б, каб заўтра ці паслязаўтра прыйшоў яго бацька. Нешта ж даўно не паказваўся ён у іхнім двары — зусім забыўся на Жорыка. Можна саромеецца! У апошні раз, калі бацька для смеласці трохі выпіў і завітаў да Жорыка, Антаніна Пятроўна крычала так, што чулі ўсе, хто быў у двары:

— Каб тваёй нагі тут не было, п'янчуга няшчасны! Не трэба нам з Жорыкам тваіх падачак!

Пакуначак з цукеркамі, які прынёс бацька, Антаніна Пятроўна шпурнула яму ўслед. Цукеркі ў прыгожых бліскучых паперках рассыпаліся ля фантана. Ромка са старэйшымі хлопцамі насмешліва паглядвалі на Жорыка: чакалі, што будзе далей. А Жорык згараў ад сораму, сціскаў кулачкі і цягнуў маці за рукаў:

— Мама! Ну, мама!

— Пасаромелася б людзей, Тоня, — падышоўшы да маці, ціха сказала цётка Уласта. — Хіба можна так пры дзецях! І Міхась жа — чалавек, і ў яго гонар ёсць.

Цётку Уласту ўсё ў доме ведалі і паважалі. Яе многія і ў горадзе ведалі. Гэта была сівая, як лунь, трохі прыгорбленая гадамі жанчына. У святы яна начэплівала на цёплую кофту ордэны і шматлікія медалі, завязвала па-вясковаму гарусоўку і выходзіла на вуліцу. І ўсе азіраліся на цётку Уласту, з павагай глядзелі ў яе па-маладому гарачыя вочы. Не верылася, што некалі маладзенькай дзяўчынай Уласта ваявала ў брыгадзе Тухачэўскага, а ў апошнюю вайну была адважнай падпольшчыцай. Яна і цяпер нікога не баялася і ўсім гаварыла праўду ў вочы.

Цётка Уласта глядзела на Жорыкаву маці доўгім позіркам. Былі ў тым позірку і дакор, і асуджэнне, і Антаніна Пятроўна хуценька пацягнула за сабой Жорыка ў кватэру. Ужо з акна Жорык бачыў, як бацька стаяў, апусціўшы галаву, каля фантана. А потым сабраў цукеркі і раздаў хлопцам з іхняга двара...

— Глядзі, ці не задрамаў хлопец,— выводзіць з задумлення Жорыка голас аднаго з мужчын.

— Тоні ўсё няма калі з-за жаніхоў дзіця прыгледзець,— гаворыць Іван Іванавіч і паварочваецца да хлопчыка. Якраз у гэты час на балкон выходзіць Антаніна Пятроўна ў прыгожай сукенцы і кліча:

— Георгій! Айда спаць.

Хлопчык ссоўваецца з лаўкі і пад уважлівымі позіркамі мужчын ідзе дадому.

На маці новая сукенка. Колеры яе пераліваюцца. Сукенка здаецца то блакітнай, то зялёнай, то цёмна-сіняй. На шыі пацеркі. Жорык просіць:

— Мам, дай паглядзець.

— Не выдумляй,— хмурыць падведзеныя бровы маці.— Выпі кубачак кавы ды кладзіся спаць.

Яна стаіць спіной да Жорыка і прыпудрывае зморшчынкі ля вачэй. Вейкі ў Жорыкавай маці густыя і доўгія, і наогул уся яна такая прыгожая, што Жорык здзіўлена глядзіць на маці — быццам бачыць першы раз.

Аднойчы Жорык нават пасварыўся з Ромкам з-за маці.

Вечарам, як звычайна, яна ішла гуляць у парк. І Ромка, якога ўсе ў двары звалі Аладкай, мусіць, за шырокі пляскаты твар, сказаў:

— А вейкі твая маці прыляпіла.

— Як прыляпіла! — не зразумеў Жорык.

— Ну, не свае яны ў яе.

— Дурань. Аладка ты,— уздаваўся Жорык.— А вось і свае, а вось і свае.

— Я табе дам, дурань! — вызверыўся Ромка і так штурхануў Жорыка, што той адляцеў на некалькі крокаў...

Цяпер маці стаяла ў белых туфлях, з высокай адмыслова ўкладзенай прычоскай і, паглядаючы ў люстра, падмалёўвала бровы. Вядома ж, толькі ў яе былі такія густыя вейкі. Яны прыемна казыталі Жорыкаву шчаку, калі часам маці па невядомай прычыне смяялася, была вясёлай і лашчыла сына.

— Кладзіся, Георгій, і спакойна спі,— між тым гаварыла маці.

Жорыка яна называе, як дарослага мужчыну, Георгіем, і гэта хлопчыку падабаецца. Ён распранаецца і хуценька залазіць пад коўдру. На хвіліну Жорык заплюшчвае вочы. Перад ім паяўляецца то «Запарожац» Івана Іванавіча з нікеляванымі ручкамі ад дзверцаў, то хлопцы, што пасля расказаў цёткі Уласты гуляюць у Тухачэўскага, то Ромка Аладка з пляскатым тварам. У вушах чуюцца, як гучна ляскаюць па дошках стала костачкі.

— Рыба.

— Праязджаю.

— Лічыце...

Таго, як маці хуценька дакранаецца да яго цёплай шчакі вуснамі, Жорык ужо не чуе...

Прачынаецца хлопчык ад стукі каменчыкам у шыбіну балкона. Жорык хуценька ўскаквае з ложка і расчыняе балкон. Унізе стаіць Ромка.

— Давай сюды! — крычыць Ромка.— У валебол пачнем гуляць.

— Я зараз,— спяшаецца Жорык.

Ён ведае: ніхто з хлопцаў у гульні яго не прыме — малы яшчэ. Жорык будзе прыносіць мяч, калі, бывае, заляціць ён далёка. А то яшчэ яму часам дазваляць пастаяць каля сеткі са свістком, хоць які з Жорыка суддзя! Так — адна назва толькі.

Хлопчык выпівае шклянку малака з булкай, намазанай маслам. І малако і булку маці пакінула на кухні ў століку. Раней, калі з імі жыў бацька, у іх было два пакоі. Але скора ўжо год, як Антаніна Пятроўна размяняла кватэру. У другім пакоі цяпер жыве смешны дзядок у вялікіх акуларах. Завуць Жорыкава суседа Іларыён Кузьміч. Іларыён Кузьміч даўно падняўся і тупае па кухні ў шырокіх піжамных штанах і вылінялай майцы.

— Добры дзень, Георгій Міхайлавіч,— вітаецца ён з Жорыкам.

— Добры дзень,— мармыча ў адказ Жорык: ён упіўся вострымі зубамі ў булку.

— Які распарадак дня сёння! — пытаецца Іларыён Кузьміч. Жорык здзіўлена глядзіць на суседа: ён не разумее, пра які распарадак пытаецца Іларыён Кузьміч.

— Чым займацца думаеш!

— Ромка ў валебол запрашае гуляць.

— Бач ты. А я хацеў цябе ў музей звадзіць.

Жорык адмоўна круціць галавой. Іларыён Кузьміч перапісвае ў музей нейкія паперы. Ён ужо аднойчы вадзіў туды

Жорыка. Але, па праўдзе кажучы, нічога там яму не спадабалася. Ну, што цікавага ў нейкіх костках! Жорыку запомніліся толькія вялізныя жалезныя боты і шлем, які некалі надзявалі рыцары. У тым боце, відаць, схаваўся б Жорык з галавой... А так нічога цікавага ў музеі Жорык не ўбачыў...

— У музей пойдзем іншым разам,— гаворыць ён.

— Ну, што ж,— згаджаецца Іларыён Кузьміч і пакрыўджана замаўкае.

У двары ярка свеціць сонца. Хлопцы галёкаюць з мячом. Ён час ад часу свечкай узлятае над сеткай. З-пад шыфернага даху з піскам вырываюцца даўгакрылыя стрыжы і носяцца ў вышыні.

Жорыкава маці працуе прадаўшчыцай універмага. Універмаг знаходзіцца ў другім канцы горада, і звычайна на абед Антаніна Пятроўна не прыязджае: Жорык можа гуляць з хлопцамі да самага вечара.

Даўганогі вісус Яшка з крайняга пад'езда так гваздануў па мячы, што ён, узвіўшыся ўгору, пераляцеў высокі шалёвачны шчыкет і ўпаў у суседскім садзе. Там адразу ж забрахаў сабака.

— Жорык, давай! — камандуе Ромка.

Самі хлопцы нізавошта не пойдучь па мяч: чалавек, што жыве ў невялікім драўляным доміку, вельмі злосны на іх. Ён, відаць, лічыць: і яны вінаваты, што тры яго яблыні адышлі да двара пяціпавярховага дома. Чалавек працягнуў паверх шалёўкі калючы дрот, каб не лазілі падшывальцы ў сад, бліжэй перавязаў сабаку.

— Ідзі, Жорык, чаго ты!

Жорык адсоўвае ўбок дошку (яе непрыкметна адарвалі хлопцы) і асцярожна прасоўвае спачатку адну, затым другую нагу. Сабака, што бегае каля будкі ў далёкім кутку саду, спыняецца і пільна сочыць за Жорыкам, але не брэша. Ланцуг пазвоньвае, калі ён пачынае бегаць узад-уперад. Жорыку страшнавата. А што, калі сарвецца гэтая, падобная на ваўка, аўчарка! Вунь і поўсць на яго карку ўзнялася дыбам,— відаць, ад злосці.

— Чаго ты там, Жорык, марудзіш! — чуюцца ззаду галасы.

У галлі яблынь крычаць вераб'і, але Жорык не чуе іх. Ён усё ж пералазіць і здзіўлена глядзіць перад сабой — здаецца, трапіў зусім у іншы свет. У кустах парэчак дзелавіта гудуць пчолы, перад самым носам пырхнуў матыль і сеў на градку. Ад яркіх кветак, што растуць уздоўж ухаджанай, пасыпанай пяском дарожкі, прыемна пахне. Але дзе ж мяч!

Жорык уважліва азіраецца. Мяч ляжыць каля мураванага прыгрэбка. Да яго трэба прайсці паўз страшнага сабаку. Хлопчык працягвае наперад руку, глядзіць на сабаку і робіць адзін, другі крок. Ён лісліва паддобрываецца:

— Сабачка, сабачка, маўчы. Я толькі мяч вазьму.

Аднак страх непрыемна халодзіць спіну. А што, калі звер адарвецца! Лепей бы не слухаў Ромку, а ішоў з Іларыёнам Кузьмічом у музей.

Сабака прысеў на заднія лапы, паставіў тырчком вушы і чакае, калі да мяча наблізіцца Жорык. Але намеру свайго не выказвае. Нарэшце вось і мяч. Усё яшчэ не адводзячы позірку ад сабакі, хлопчык падкачвае мяч да сябе рукой.

А потым ён што духу імчыць да шчыкета. І толькі тады, як Жорык прасоўвае галаву ў шчыліну, сабака заходзіцца ў радасным брэху.

— Давай хутчэй,— нецярпліва вырывае мяч з Жорыкавых рук цыбаты Яшка і адбывае, каб зрабіць падачу.

Гульнія працягваецца. Сонца непрыкметна падыхваецца ўсё вышэй і вышэй. Выйшла ў двор на прагулку цётка Уласта. Яна прыемна жмурыцца, паглядае, як лоўка гоцаюць па мячу Ромка з Яшам, і задаволена ўсміхаецца.

Іван Іванавіч выкаціў з гаража «Запарожац» і ў каторы раз пачаў праціраць яго анучкай.

— Глядзі, твой бацька прыйшоў,— раптам кратае Жорыка за рукаў Ромка.— Вунь стаіць.

І праўда, каля фантана, пад шатрастай таполяй, стаіць Жорыкаў бацька. Сёння ён не ў форменным кіцелі рачніка. На ім светлая шаўковая кашуля. Пад пахай бацька трымае перавязаную шпагатам каробку. Хлопцы перастаюць гуляць у валебол. Іван Іванавіч выпрастаўся за машынай і таксама выцягвае галаву ў той бок. Жорык імчыцца да бацькі.

— Як ты тут! — пытаецца бацька, забыўшыся павітацца.— Даўно не бачыліся. Бач, як вырас.

І Жорыку прыемна, што ён вырас. Можна скора дагоніць і таго дылду Яшку, які ў двары ўсімі камандуе. Бацьку нікавата: на яго ўсе глядзяць, і ён вядзе сына за клумбу, дзе ёсць лаўка.

Яны садзяцца на лаўку. Бацька радасна смяецца і праводзіць шырокай даланёю па белым сынавым чубчыку.

ДОМ НАШАЙ ПРАЦЫ. ЯКІ ЁН?

Аршанскі льнокамбінат перажывае пару сваёй сталасці, хаця свой працоўны пашпарт атрымаў яшчэ да Айчыннай вайны. Ён раскінуўся цяпер на некалькі кіламетраў па беразе неспакойнага Дняпра, патанае ў моры зеляніны. Яго ведаюць сёння і ў Англіі і Фінляндыі, на Далёкім Усходзе і Камчатцы. Ён слаўны залатымі рукамі дзевяці тысяч жанчын і дзяўчат, што працуюць тут. Гэта яны сёння ў цэхах прадпрыемства ствараюць яркія пакрывалы, рознакаляровыя парцеры, абрусы, сурвэткі. Кожны дзесяты метр ільняных тканін, якія атрымлівае наша краіна, выпрацоўваецца тут.

Як адзнака вялікай працоўнай доблесці прадпрыемства, на рабочым сцягу яго прымацаван ордэн Леніна.

Ён расце, з кожным днём набірае моцы і сілы.

Ён сустракае вас прыгожымі, светлымі будынкамі, кіпенню зеляніны, няспынным суладным рытмам.

Вы заходзіце ў цэх, і ваша вока радуе чысціня, новыя станкі. Старыя станкі заменены больш прадукцыйнымі. Людзі за кароткі тэрмін навучыліся разбірацца ў іх складаных схемах, дабіваюцца высокай выпрацоўкі.

Пра вялікія працоўныя поспехі камбіната, пра яго слаўных людзей ужо гаварылася і пісалася шмат. Сёння ж нас, членаў рэйдавай брыгады, цікавяць умовы працы і быту работніц гэтага вялікага «жаночага» прадпрыемства.

Многае зроблена і робіцца.

Пабудавана другая чарга камбіната са светлымі прасторнымі памяшканнямі, рэканструюваны цэхі першай чаргі. На прадпрыемстве праводзіцца конкурс на лепшую распрацоўку і ўкараненне планаў навуковай арганізацыі працы на рабочым месцы, участку, цэху. Камбінат выдзеліў вялікія сродкі для заахвочвання ўдзельнікаў конкурсу, які прадоўжыцца амаль год.

Ужо ёсць першыя нядрэнныя вынікі. У двух цэхах пафарбавана ў светлыя колеры абсталяванне. Работніц ільначасальнай вытворчасці забяспечылі зручнымі крэсламі. Вялікая ўвага аддаецца механізацыі вытворчасці. Ужо цяпер на першай прадзільнай вытворчасці няма ручных працэсаў, на швейна-аддзелаўнай — таксама. Больш чым 600 работніцам палепшаны ўмовы працы. Лямпачкі напальвання заменены на люмінесцэнтныя, усе работніцы маюць індывідуальныя шафы.

Пры камбінаце працуе грамадскі савет эстэтыкі, тры гады існуе лабараторыя навуковай арганізацыі працы. Побач з камбінатам вырастае прыгожы горад, дзе адсвяткавалі нава-селле тысячы сем'яў. Праўда, жылля яшчэ не хапае, яго трэба будаваць больш, ёсць яшчэ чарга і на атрыманне кватэр і на пакой у інтэрнаце. Затое цяпер няма чаргі на месцы ў дзіцячым садзе і ў яслях. Камбінат мае дастатковую колькасць і садоў і ясляў. Немалыя паслугі аказваюць работніцам майстэрні па рамонту абытку і

вопраткі, хімчыстка, атэль, разнастайныя магазіны, якія размясціліся побач з камбінатам.

У вольны час тэкстыльшчыкі адпачываюць у сваім Палацы культуры. Каля тысячы чалавек займаюцца тут у дзесці самадзейных калектывах. Асаблівай папулярнасцю карыстаецца ансамбль песні і танца «Лянок».

Сотні спартсменаў займаюцца ў разнастайных спартыўных секцыях. Пры камбінаце ёсць свой стадыён і плавальны басейн. Усе ўмовы ствараюцца і для тых, хто імкнецца павысіць сваю адукацыю, набыць прафесію.

Але ёсць на камбінаце і невырашаныя пытанні і свае праблемы. З адной з іх сустракаешся, калі пераступаеш парог любога цэха прадпрыемства.

Адразу ж безліч гукаў бярэ цябе ў палон. Ты не чуеш гола-су субседніка, ты спрабуеш перакрываць шум станкоў. Гэта з непрывычкі. Паступова звыкаешся. Бачыш, як людзі за станкамі чуюць і разумеюць, што ты гаворыш. І ўсё ж вось гадзін працаваць пры такім шуме нялёгка.

— ШТО РОБІЦА, КАБ ПАМЕНШЫЦЬ ШУМ!

На камбінаце шукаюць, выпрацоўваюць розныя мерапрыемствы. Начальнік другой ткацкай вытворчасці Аляксей Васільевіч Макараў расказвае, што пад усе станкі пакладзены гумавыя пракладкі. Па-другое, металічныя шасцяронкі заменены на тэксталітавыя. Раздавалі работніцам навушнікі, пра-

вялі эксперыменты, аднак належных вынікаў яшчэ не дабіліся. Інжынерам і канструктарам ёсць над чым падумаць, трэба заняцца стварэннем такіх навушнікаў, каб шум не перашкаджаў працаваць, каб чалавек не адчуваў стомы.

На камбінаце за пасляваенныя гады мадэрнізавана абсталяванне. На трыццаць працэнтаў павялічылася хуткасць станкоў, а гэта значыць і запыленасць паветра. ВЕНТЫЛЯЦЫЯ Ж ЗАСТАЛАСЯ РАНЕЙШАЯ, І ГЭТА ЦЯПЕР САМАЕ «ВУЗКАЕ МЕСЦА» НА ПРАДПРЫЕМСТВЕ. Амаль два гады назад пабудавалі новы светлы корпус першай ткацкай вытворчасці. Завезлі станкі. Але... працаваць нельга, бо няма вентыляцыі. Замест 13 кандыцыянераў устаноўлена толькі два.

Тут неабходна ўмяшанне кіраўнікоў Міністэрства тэкстыльнай прамысловасці СССР. Інакш, як кажуць, воз і надалей будзе там...

І на другой ткацкай вытворчасці справы з вентыляцыяй абстаць не вельмі добра. Зацікаўлены ў паляпшэнні яе ўсе. Цяпер у цэхах вытворчасці выпрацоўваецца канструкцыя ўмельцаў — мясцовая вентыляцыя. Пакуль вынікі добрыя. І яна, калі апраўдае сябе, будзе ўстаноўлена на ўсіх станках. І ўсё ж гэта толькі часткова вырашае праблему. Вентыляцыя павінна быць заменена. З гэтым згаджаюцца ўсе. Праўда, патрэбны вялікія затраты сродкаў, але партыя і ўрад ніколі не лічыліся з гэтым, калі справа датычыць здароўя людзей, стварэння ім нармальных умоў для працы.

НЕ УСЁ ДОБРА ЯШЧЭ І З ЗАБЕСПЯЧЭННЕМ РАБОЧЫХ ІНСТРУМЕНТАМ. Многія вінавацяць камбінацкіх забеспячэнцаў: маўляў, неразвартлі-

— Маці на рабоце! — пытаецца ён.

— Ага, — ківае галавою сын.

Жорык ведае: бацька жыве з другой жанчынай. Яна працуе буфетчыцай на цеплаходзе, дзе капітанам бацька.

— Прынес табе катэр, — гаворыць бацька і развязае шпегат. Рукі яго ледзь прыкметна дрыжаць.

— Дай я, — таропіць Жорык.

Ён ўмомант развязае каробку і нямае ад шчасця: завадны прыгажун катэр з маленькімі выратавальнымі кругамі вакол бартоў гатоў хоць зараз у рэйс.

— Гэта табе ў дзень нараджэння, — гаворыць бацька.

Жорык здзіўлена глядзіць на бацьку: ён і забыўся, што сёння — яго дзень нараджэння.

— Ну, я пайшоў, — памаўчаўшы, гаворыць бацька. — Будзь здароў, сын.

Ён прыціскаецца калючай шчакой да Жорыкавай галавы і, не азіраючыся, ідзе з двара. Цётка Уласта задумліва глядзіць яму ўслед.

А Жорыка ўмомант акружаюць хлопцы.

— Ого! Сапраўднае судна, — хваліць Яшка і нясе катэр да фантана.

Там ён накручвае ключом спружыну і запуская катэр. Узнімаючы маленькія хвалі, катэр носіцца ў бетоннай чашы фантана, стукаецца аб сцены — цесна яму тут, няма прастору. Вакол фантана з крыкам бегаюць хлопцы і свішчуць ад захаплення.

— Запусці ты, Жорык, — дазваляе Ромка. — Гэта ж бацька табе прынес.

Жорык бярэ катэр, з якога сцякаюць кроплі вады, і паварочвае раз-другі ключом. І тут на катэр раптам лажыцца голая маціна рука.

— Георгій, — камандуе маці, — хадзем дадому.

Жорык узнімае галаву. Поруч з маці стаіць высокі чалавек з бародкай. Чалавек глядзіць на Жорыка і прыемна ўсміхаецца. Жорык пераводзіць позірк на маці. У Антаніны Пятроўны валасы перафарбаваны ў бронзавы, амаль чырвоны колер.

— Я, мама, зараз... — адводзіць Жорык позірк і паволі паварочвае завадны ключ.

З бакоў катэра — на іх ужо бялюць свежыя драпіны — зрываюцца кроплі вады і са звагам падаюць уніз.

выя. І ўсё ж усю віну зваліць толькі на іх нельга. Мала яшчэ нашы заводы выпускаюць інструментаў для тэкстыльшчыкаў. Магчыма, што і Упраўленне тэкстыльнай прамысловасці БССР размяркоўвае іх па прадпрыемствах нераўнамерна.

ЦЯКУЧАСЦЬ КАДРАЎ НА КАМБІНАЦЕ ДАВОЛІ ЯШЧЭ ВЯЛІКАЯ. У чым жа прычына?

Па-першае, партыйныя і камсамольскія арганізацыі слаба прывіваюць работніцам любоў да свайго прадпрыемства. Не ў дастатковай меры прапагандуюцца праца лепшых людзей на камбінаце.

Па-другое, заўважана, што звальняюцца пераважна дзяўчаты. Побач з камбінатам пакуль няма прадпрыемстваў, як кажуць, спецыфічна мужчынскіх. Але хутка яны паявяцца. Нашы плануючыя арганізацыі задумаліся над гэтым пытаннем. І хутка пачнецца будаўніцтва заводаў, дзе будзе пераважаць праца мужчын, — заводы рэжучага інструмента, станкабудаўнічы і высакавольтаўнай апаратуры.

Па-трэцяе, кіраўнікі вытворчасці яшчэ не здолелі пазбегнуць зрываў у рабоце, наладзіць працоўны працэс, каб ён быў дакладны, як гадзіннік. Прыклады лепшых брыгад паказваюць, што наладжанне нармальнага вытворчага працэсу справа магчымая. Узяць хоць бы брыгаду Міхаіла Трафімавіча Клімава. За дзевяць гадоў тут звольніліся толькі дзве работніцы. Адна скончыла тэхнікум іншага профілю, другая выйшла замуж і паехала да мужа.

У ЧЫМ ЖА ПРЫЧЫНА СТАБІЛЬНАСЦІ ГЭТАГА КАЛЕКТЫВУ?

Засцерагаць чалавека ад непатрэбных хваляванняў — вось адно з правіл брыгады Клімава. Чаму хвалюецца работніца? Не ідзе машына — прастой. Раптам пайшла прадукцыя паніжанай якасці — зноў нешта здарылася з аграгатам. Значыць, догляд абсталявання — справа не толькі тэхнічная. Толькі калі машына ў парадку, ад работніц можна патрабаваць узорнай эксплуатацыі аграгатаў.

У брыгадзе не бывае выпадкаў, калі б не выконваўся план. Больш таго, ён з месяца ў месяц перавыконваецца. Таму і аплата выдатная, прэміяльныя ідуць.

Амаль усе работніцы асвоілі сумежныя прафесіі. Часальшчыцы А. Яроменка і Н. Тарасевіч, акрамя асноўнай сваёй работы, могуць абслугоўваць галоўкі змяшальных аграгатаў. В. Пяткевіч навучылася працаваць на стужачнай машыне. Таму ў выпадку неабходнасці адзін чалавек можа замяніць другога.

Брыгада славіцца сваёй

дружбаю. Сам Міхаіл Трафімавіч добра ведае сваіх таварышаў, жыве іх клопатамі. Ён можа і патрабаваць і падбадзёрыць сяброўскім жартам, праявіць сапраўдную ўвагу да чалавека. Так павялося і ў калектыве брыгады. Недахопы таварышаў — на агульны суд. Вылучэнне кандыдатур на прэмію — спачатку размова ў брыгадзе. Радасць і гора — папалам.

Кожная работніца абслугоўвае па тры часальныя машыны. Але калі хто захварэе ці здарыцца яшчэ што-небудзь з работніцай — яе групу возьмуць на калектывнае абслугоўванне сяброўкі.

Усе члены брыгады ідуць у чарговы адпачынак у летнія месяцы. Замены ніхто не прысылае. Абыходзяцца сваімі сіламі. Акрамя таго, усе па жаданню штогод атрымліваюць пуцёўкі ў дамы адпачынку, санаторыі, прафілакторыі.

Прыклады лепшых брыгад паказваюць, што можна зменшыць цяжучасць кадраў, настроіць на патрэбную хвалю працоўны рытм.

— І яшчэ. Мы маглі б значна зменшыць цяжучасць кадраў, калі б увялі правіла, што ёсць на многіх прадпрыемствах краіны, — заўважае Аляксей Васільевіч Макараў. — Патрэбна ўвесці аплату працы за выслугу гадоў і ў тэкстыльшчыкаў. Скажам, папрацаваў чалавек на адным месцы дзевяць гадоў — атрымлівай даплату за выслугу, дваццаць — яшчэ большы працэнт...

І гэта заўвага нам здаецца слушнай.

Праблемы, праблемы... Іх на камбінаце шмат...

Перад кіраўнікамі вытворчасці — наладзіць нармальны рытм прадпрыемства. Перад саветам эстэтыкі — знайсці вопытных спецыялістаў-мастакоў, якія б кваліфікавана ўкаранялі эстэтыку ў вытворчасць. Перад лабараторыяй навуковай арганізацыі працы — як забяспечыць людзей зручным, прыгожым рабочым адзеннем. Дом мадэлей згодзен распрацаваць праект будзённага адзення. Але дзе яго пашыць? У горадзе ж няма такіх майстэрняў. І зноў спадзяванні на Упраўленне тэкстыльнай прамысловасці БССР: патрэбна яго дапамога.

Для тысяч аршанцаў ільнокамбінат стаў другім родным домам. Гэты дом павінен быць утульным і гасцінным, каб чалавек працаваў у ім яшчэ больш плённа і радасна.

РЭЙДАВАЯ БРЫГАДА: В. САМОХІНА, старшыня фабкома камбіната, В. КРУКОЎСКІ, рэдактар шматтыражнай газеты тэкстыльшчыкаў «Трыбуна наватара», А. АСТРЭЙКА, наш спец. кар.

ПА НАШАЙ РЭСПУБЛІЦЫ



Вера Маргун — стужачніца Баранавіцкага баваўнянага камбіната.
Фота А. Сасіноўскага.



На міжнародных спаборніцтвах па спартыўнай гімнастыцы, якія адбываліся ў Мінску, разам з іншымі спартсменамі гонар нашай краіны абараняла юная віцэчэмпіёнка Тамара Лазановіч. На гэтым здымку вы бачыце яе з сяброўкамі па спорту пасля выступлення.

Фота Ул. Лупейкі. (БелТА).

Заслужаным аўтарытэтам карыстаецца сярод рабочых племсаўгаса «Насовічы» Добрушскага раёна даярка Таццяна Іванаўна Трафімовіч.

Фота А. Сасіноўскага.



НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСЬ



ВАЛЯНЦІНА МАЛЯВІНА

На ролю ваенфельчара Машы ў фільме «Іванава дзяцінства» шукалі «статную, прыгожую бландынку», блакітнавокую, яркую, якой намаляваў яе Уладзімір Багамолаў у апавяданні «Іван».

...Валя Малявіна — кволая, чарнавокая, цёмнавалосая. Словам, «негатыў багамолаўскай медыстыны», як сказаў пра яе пазней пастаноўшчык карціны Андрэй Таркоўскі.

Калі Малявіна прыйшла на рэпетыцыю сустрэчы капітана Холіна і Машы — яе папрасілі замяніць будучую выканаўцу гэтай ролі на час рэпетыцый, — ніхто не пазнаваў у хузенькай невысокай першакурсніцы школы-студыі

МХАТа магчымую Машу.

Але здарылася нечаканае. Абязброены чыстай, трапяткім юнацтвам Машы-Малявінай, па-іншаму адкрываўся зухаваты капітан. Па-новаму загучэла іх кароткая сустрэча, напоўненая трагізмам кахання, якое не адбылося. Наіўнасць, даверлівасць, адкрытасць, якія ўнесла ў карціну Малявіна, яшчэ мацней падкрэслілі жорсткасць вайны, яе варожасць усяму жывому, чалавечнаму.

Лірычнасць Валянціны Малявінай, на дзіва блізкая і арганічная фільму «Іванава дзяцінства», прывяла яе да новай гераіні — Асі з кінакарціны «Ранішнія паязды». Затым была роля Улі ў кінафільме «Слабачка».

Усім гераіням Малявінай уласцівы лірызм, празрыстыя, светлыя фарбы. Аднак актрысе, як яна сама сцвярджае, бліжэй іншыя характары — актыўныя, дзейсныя. «Хочацца яркасці, жыццялюбства, энергіі», — гаворыць яна.

Імкненням актрысы ў нейкай меры адпавядала роля Машы Каралёвай у карціне «Супрацоўнік ЧК». Бадай, у чымсьці гэта эскіз таго характару, пра які гаварыла Малявіна.

Цікавая была работа актрысы і ў сумеснай савецка-румынскай кінакарціне «Тунель», якая расказвае аб падзеях 1944 года ў Трансільваніі. У гэтай кінастужцы В. Малявіна стварыла запамінальны вобраз радысткі Наташы, закаханай у строгага маладога лейтэнанта, які лічыць, што на вайне няма месца кахання.

Зусім нядаўна Валянціна Малявіна закончыла здымацца ў шырокаэкраннай мастацкай кінааповесці «Там, дзе доўгая зіма», створанай на кінастудыі «Масфільм» рэжысёрам Аляксандрам Давідсонам па сцэнарыю Эдуарда Топалы. Гэта фільм пра асваенне нафтавых багаццяў Сібіры, пра чалавечую ўпартасць, якая перамагае малавер'е і песімізм.

МАЦІ

Жанчына, сляпы хлапчук і пяцігадовае дзяўчо часта прыходзілі сюды, у сонечныя ціхі сквер. Побач пульсуючае гаманлівае горад, а ў скверыку спакойна і ўтульна. Мяккая зеляніна дрэў, сцяжынка. З «класіка ў класік» скача па асфальце дзяўчынка. Хлапчук, падставіўшы промням веснавага сонца твар, слухае шолэхі вясны. Ганна заклапочана пазірае на дзяцей і думае.

Мацярынскія думкі... Ім, як таму бяздоннаму блакітнаму небу, няма ні канца ні краю. А як добра было б з палёгкаю ўздыхнуць і перакласці на чыесьці больш дужыя рукі хоць крышачку тых клопатаў, што выпала несці па жыцці ёй адной. Вось каб быў побач Віктар. Прыгадае яго той першы прыход Ганна і сціснецца ўся, згорнецца ў камяк. Ад незаслужанай абразы, ад сораму і крыўды і цяпер палаюць шчокі:

— Мы там у акопах кроў пралівалі. А ты, бачу, не сумавала. З кім прыжыла?

Ён кінуў галавою на дзіцячы ложак, дзе, раскінуўшы ручкі, соладка спала бялая дзяўчынка, і пайшоў, грукнуўшы дзвярыма. Яна стаяла са скамянелым тварам і шырока расплюшчанымі вачыма пазірала ўслед. Буйныя слёзы каціліся па твары.

— Мамка, ты чаго плачаш? — дзяўчынка падышла, прытулілася. — Цябе хто пакрыўдзіў? Пакрыўдзіў, так?

Ганна гарнула яе да сябе, пакрывала пацалункамі бялавую галоўку:

— Нічога, нічога... Пойдзем, Наташа, дамоў. Пара. Пакліч Славіка.

Дзяўчынка пабегла наперадзе. І раптам да яе кінулася нейкая незнаёмая жанчына, абхапіла рукамі:

— Зюечка, дачушка мая! Гэта ты! Столькі год прайшло, — і павярнулася да Ганны. — Не, не, я не магла памыліцца. Вось старэйшая мая. Яны ж і кропелькі пазбіралі. То яна, Зюечка, — і, надрыўна ўсхліпваючы, забегла наперад, ламала рукі: — Праводзіла мужа на фронт, з дзіцем засталася. Тры гады ніякай вестачкі... А тут у мяне яшчэ дзяўчынка нарадзілася. Загарнула ў коўдру, у лес аднесла, паклала пад хвою. Спіць яна, Зюечка, а я бягом, бягом далей... А дома такое гора апанавала, вярнулася — няма маёй Зюечкі. Хоць бы ведаць, ці жывая.

— Жывая, жывая і здаровая, — сурова перапыніла Ганна. — Свет не без добрых людзей. А вы, вы... жорсткая. Вы хацелі захаваць сваё шчасце, а назаўсёды страцілі спакой. І дачку згубілі.

Праз месяц Пагоцкія пакінулі Мінск, паехалі ў далёкі Казахстан. Думалася Ганне, так будзе спакойней і ёй і Наташцы.

Уся сям'я была ў зборы. Сцяпан Дзмітрыевіч прыйшоў з работы, павячэраў і ў добрым настроі ўключыў тэлевізар. З гутаркай аб гераізме выступаў пісьменнік Сяргей Смірноў. Прымасцілі-

ся бліжэй трэцякласніца Надзя, пяцікласнік Вова і сямікласнік Юра. Увайшла, выціраючы фартухом рукі, і Ганна.

Смірноў гаварыў пра здзекі і катаванні, якім падвяргаліся ў лагеры смерці, што знаходзіўся непадалёку ад Баранавіч, савецкія патрыёты. Паказваў уцалелыя рэчы, дакументы, фотаздымкі. З асаблівай цеплынёй прыгадаў пісьменнік стойкую патрыётку, партызанскую сувязную, якая значылася ў лагеры пад нумарам 703. І прозвішча назваў — Пагоцкая.

І дзеці, і Сцяпан Дзмітрыевіч пазіралі на маці. Ганна сядзела белая-белая, бы той абрус на сталі.

— Мама, то ж пра цябе, — не вытрымаў Юра. — Гэта праўда, што ты была, мама!

— Праўда, сыноч.

Эмілія не прыйшла на сустрэчу. Што здарылася? Ганна некалькі разоў перастаўляла вазон на акне — умоўны сігнал. Трывожылася. Не-не, ды пазірала на вуліцу. Пустынная Пушкінская. Толькі непадалёку, на рагу, трое з рыдлёўкамі ў выцвілых вайсковых гімнасцёрках. Ваеннапалонныя. Побач немец з аўтаматам. Капаюць. Шоргае жалеза па бітай цэгле. Адзін з іх, выціраючы шырокай даланёю ўзмакрэлы твар, ішоў да яе.

— Можна вады напіцца, маладзіца?

Зачэрпнула поўную конаўку, падала. Ён піў буйнымі глыткамі. Прагнаў смагу, і суровыя складкі на схуднелым, зарослым рыжаватым шчаціннем твары разгладзіліся.

— Дзякуй. — Працягнуў кварту, а ўнізе штосьці загорнутае ў анучу. — Схавай гэта. А скончыцца вайна, пашлеш па адрасу.

Разгарнула анучу, а там камсамольскі білет. Курганаў Вячаслаў Цімафеевіч. З Томска.

І назаўтра забег на хвілінку сібірак:

— Выратуйце мне жыццё. Дастаньце пашпарт...

Праз сувязных дастала Курганаву пашпарт. З яго дапамогай звязалася з ваеннапалоннымі і нават з батальёнам аховы, што базіраваўся ў парку імя Чалюскінцаў. Там і здабывала Ганна патроны, зброю. Перапраўляла ў атрад «За Савецкую Беларусь». Яна сама хадзіла «мяняць» няхітрыя пажыткі на хлеб. Там страчалася з сувязнымі. Перадавала патроны, звесткі, атрымлівала заданне. Але хтосьці яе выдаў. У Мінску нельга было заставацца.

Ноччу выбралася з горада. Куды ісці з малымі? Прыгадала, што ля Баранавіч ёсць нейкія далёкія родзічы.

Па дарозе заначавала ў добрых людзей. Наляцелі гітлераўцы. Шукалі партызан. Ганну, чужую ў вёсцы, выдаў стараста. Большага, Славіка, паспела перадаць гаспадыні.

— Калі што, не дайце загінуць малому...

Павялі ў камендатуру. Дапытвалі. Доўга і жорстка білі. Як праз сон, пачула плач сына і стрэл. То застрэлілі малодшага сына. А яе перавезлі ў Мінск.

Гестапавец з кароткай бычынай шыяй і доўгімі ўчэпістымі рукамі вёў допыт:

— Ты ест Ганна Пагоцкая. Партизан! — бочы яго буравілі, здавалася, наскрозь. — Назавеш усіх — жыць будзеш.

— Я чакаю тры мініуты, — гестапавец паклаў перад сабой гадзіннік, і калі вялікая стрэлка зрабіла тры абароты, кінуў двум другім катом. Злосна крутнулі рукі, штурханулі ў пакой побач. Цэментная падлога ў крыві. На сцяне падвешаныя рамяні, калодкі. Грубы, збіты з дошак стол і нейкая машына на ім, нібы мясарубка, прыкручана да краю дошкі.

— Падумайце, пані Пагоцкая, прыгадайце, хто прыходзіў да вас, з кім сувязь трымалі? — кажа лагодна адзін.

— Нікога я не ведаю...

— У пані дрэнная памяць і такая цудоўная ручка. Пані патрэбен манікюр. О, гэта, напэўна, дапаможа ўспомніць, — кідае жорстка другі.

Схапілі, заціснулі левую руку. Адварнулася, зубы сцяла, аж сквіцы анямелі. Штосьці націснула на кісць. Страшэнны боль апаліў пальцы, токам пранізаў сэрца. Ногі сталі вялыя, і яна апусцілася долу. Адлілі халоднай вадой. Зноў ламалі пальцы, заганылі пад пазногці іголки, выбілі зубы. Яна выплёўвала іх разам з крывёю, і ніякая сіла не магла прымуціць яе гаварыць...

Непрытомную кінулі ў лагер смерці. Значылася Ганна Пагоцкая там пад нумарам 703.

У кузаве крытай аўтамашыны са скручанымі дротам рукамі — каля дзесятка чалавек і Ганна. Ля бартоў — аўтаматчыкі. За машынай — матацыклісты. Везлі ўсю ноч. На святанні машына спынілася, і яны за калючым дротам.

Пацягнуліся дні і ночы ў чаканні таго жудаснага часу, калі завуркоча даверху набіты людзьмі «дызель». Вязняў апоўначы вывозяць за горад. Цішыню парушаюць залпы. Назад машына вяртаецца парожня.

З вечара разгулялася навальніца. Маланкі крамсалі неба на кавалкі, ліў праліўны дождж. Дні два назад Ганна звярнула ўвагу на накрыўку, відаць, ад каналізацыйнай трубы. Прыкінула, што калі прабрацца па трубе пад дрот і неўпрыкметку пераадолець тыя метры «мёртвай», прастрэльваемай паласы, яна зможа дабрацца да ракі. А там паратунак.

У каналізацыйнай трубе страшэнны смурод, аж дух займае. Паўзла доўга, і вось чуваць, як шапаціць дождж. Засталося пераадолець пляцоўку, роўную, як стол.

Заўважылі. Нібы жменяй сухога гароху, сыпанула чарга з аўтамата:

— Хендэ хох!

Штосьці пякучае апаліла нагу. Не памятае, як звалілася ў ваду, як плыла. Цяжэнне несла, кружыла. Выплыла. Перамагаючы боль у назе, доўга ішла лесам. Далей ад таго страшнага месца. Знясіленая, змораная, спатыкнулася, уткнулася тварам у мох і забылася кароткім, неспакойным сном. Прахапілася. Ці то здалася, ці то сасніла: побач плача дзіця. Першым пачуццём было кінуцца на голас: там, напэўна, людзі, дапамогуць. Падняцца не змагла. Падавіўшы стогн, папаўзла... Пад хвояй, загорнутае ў коўдру, надрывалася, аж пасінула ад крыку, дзіця мясцаў трох-чатырох.

— Ах, ты мая маленькая. Хто ж кінуў цябе тут? — узыла на рукі.

Сабраўшы ўсю сваю волю, сцяўшы зубы, паднялася і, перамагаючы востры боль, пайшла, несучы малое на руках. Ішла доўга. Баялася прысесці, бо веда-

ла: сядзе — і наўрад ці зможа падняцца.

На другія ці можа трэція суткі яе падабралі ў лесе партызаны з атрада Мікіценкі. Было то непадалёк ад станцыі Мікашэвічы.

Сцяпан Дзмітрыевіч апошні раз апусціў сякеру, выцер тыльным бокам далоні спацелы лоб, падаў руку, натруджаную, з моцнымі вузлаватымі пальцамі, бугаркамі зацвярдзелых мазалёў.

— Больш года, як пераехалі ў Сухарава, калгас імя Калініна. Домік купілі. Многае адрамантаваць, паднавіць, да ладу давесці трэба, — і правёў ва ўнутраныя пакойчыкі, дзе завіхалася жонка. — Тут госці да цябе, Ганна.

Ганна Цімафееўна разгубілася. Прысела на крэсла, хаваючы пад фартух скалечаныя рукі. Як за нітачку, хапілася за апошнія мужавыя словы:

— На радзіму пацягнула. Даўно збіраліся. А тут меншанькай, Надзі, урачы параілі клімат змяніць, вось мы і ў Сухараве...

Слова за слова, разгаварыліся. Не проста пераключыць сваю памяць на былое, і асабліва калі было яно суровым і жорсткім, калі пакінула страшны след.

Ганна Цімафееўна выняла з куфэрка альбом з фатаграфіямі. Выбрала адзін здымак маладога, прыгожага юнака, і твар яе разгладзіўся ад суровых рысак:

— Мой старэйшы, Вячаслаў. У Казахстане астаўся. Тэхнікум скончыў, завочна ў інстытуце вучыцца і працуе на металургічным камбінаце інжынерам. Доўга пасля вайны не магла адшукаць яго. А знайшла — і новае гора: ад усяго перажытага, ад нястач і голаду аслеп хлопчык. Але ўрачы здзейснілі цуд, вылечылі...

Не цярпелася мне спытаць пра Наташу. Як склаўся лёс у дзяўчынкі?

Ганна Цімафееўна разгарнула пісьмо:

— Дачка піша, Наташа. Настаўніца яна ў мяне. Замуж выйшла. Так што я ўжо бабуля — унука маю.

— А як жа скончылася тая гісторыя з Наташай?!

— Не аддала я тады Наташку. Ды не магла аддаць. Стала яна мне даражэй, чым родная. Толькі і забыць не магла гора той маці. Вывучыла, у людзі вывела, а тады і расказала ўсё: выбірай, дачушка, выбірай маці. А Наташа ў адказ: «Не выбіраюць маці, мамачка. Для мяне ты была заўсёды самая родная, самая блізкая. Такой і застанешся назаўсёды...»

— Двух вывела ў людзі. Трое яшчэ падростаюць. Нялёгка з імі. Толькі без клопатаў тых, мацярынскіх, не змагла б жыць, — Ганна Цімафееўна перабірае старыя пажоўклія даведкі, фотаздымкі, сярод якіх і той, у паласатым адзенні вязня з нумарам 703, прыгадвае мінулае. — Добра, што клопаты на двух дзелялі. Добрага, шчырага чалавека стрэла на шляху.

Я пазіраю на яе рукі, знявечаныя вайной, на твар, пастарэлы да часу, на серабрыстыя нітачкі ў валасах. Простая, звычайная жанчына-маці, пра якіх кажуць, што на іх каханні, на іх душэўнай шчырасці і самаадданасці свет трымаецца.

Анатоль АНДРУХОВІЧ

Мінскі раён.

ШЛЯХ ДА ЧАЛАВЕЧАЙ ГОДНАСЦІ

Стукнулі ўваходныя дзверы. Паспешліва зняўшы паліто і кінуўшы кароткае «прывет!», Сяргей знік у ваннай.

«Зноў курыў,— думаю я, прыслухоўваючыся да шуму моцнага струменя ва ўмывальніку.— Зубы чысціць...»

За сталом абменьваюся з ім нязначнымі фразамі, не падымаючы вачэй ад газеты, пытаюся пра школьныя справы. Па насцярожаных адказах адчуваю: ён не верыць узятаму мной тону, чакае чагосьці іншага і падрыхтаваўся да абароны. Але замест «іншага», якое ва мне бунтуе, я спакойна кажу:

— Табе званілі паўгадзіны назад...

— Хто!

— Нейкая дзяўчынка.

— І што ты сказаў?

— Ну, вядома, што цябе няма дома. І што не ведаю, калі будзеш. Ты ж не папярэдзіў, што прыйдзеш сёння пазней. Не забудзь, калі ласка, пасля абеду памыць пасуду.

Звычайна гэтая прапанова выклікае ў Сяргея бурклівыя рэплікі: «Зноў мыць!..», «Толькі і чакалі мяне, каб прымусіць мыць вашу пасуду». Сёння ён маўчыць, і гэта лішні раз пацвярджае: вінаваты.

Але я не спяшаюся прад'явіць абвінавачанні. Ён чакае іх, падрыхтаваўся да абароны. Што ж, няхай пачакае. Гэта часта вельмі карысна.

Увечары я кажу яму:

— Ведаеш, ты прабаў мне... Але бачыць, як здаровы хлопец, ледзь не сто восемдзесят сантыметраў, прыходзячы дадому, прабіраецца, як памаўзлівы кот, у ванную і душыцца там зубной пастай,— гэта даволі сумнае відовішча. Ці нельга абнавіць праграму?

— Пры чым тут кот! — ломкім баском пытае Сяргей. Ён яўна збянтэжаны. Але я бачу: праз хвіліну-другую ён ачомецца і пачне выкручвацца. Не трэба даваць яму такой магчымасці.

— Дабранач,— абрываю я размову.— Можаш, калі хочаш, пачытаць хвілін пятнаццаць.— І зноў яго маўклівая згода з гэтым «рэгламентам» пацвярджае: вінаваты.

Раніцой я буджу яго раней звычайнага.

— Мне трэба пагаварыць з табою, Сярожа. Ты пачаў курыць. Не, я не сачыў за табой, і ніхто мне пра гэта не паведамляў. Але я гэта ведаю. Я не хачу цябе палохаць. Вядома, нікацін— атрута, але ніхто ад яго адразу не паміраў. Так што на бліжэйшыя два дзесяці год табе нічога асаблівага не пагражае, хоць я не ме-

дык і не асабліва ў гэтым упэўнены. Але мяне бянтэжыць іншае. Дазволіць табе курыць афіцыйна я не магу, нават калі б захацеў. Хіба ты сам палічыш нармальным, калі пятнаццацігадовы хлопчук будзе курыць адкрыта пры бацьках, знаёмых? Значыць, табе астаецца адно: хавацца, выгадваць дробязь на курыва, душыцца зубной пастай, баяцца лішні раз дыхнуць пры бацьках. Ну, а мне і маці— сварыцца на цябе, абшукваць, чытаць мараль або, можа, прыкідвацца дурнымі і рабіць выгляд, нібыта мы нічога не заўважаем. Не ведаю, як табе, а мяне такая перспектыва зусім не вабіць. Можаш нічога зараз не гаварыць, тым больш— нічога не абяцаць. Але падумай. І сам для сябе зрабі вывады.

Бліжэйшыя дні далі мне магчымасць пераканацца: Сяргей не курыць або, ва ўсякім разе, амаль не курыць. Перастаў хаваць вочы. Апетыт, асабліва раніцай, палепшыўся. Знікла насцярожанасць у размове з намі. Я асабліва не сучаю сябе: ведаю, што могуць быць новыя зрывы, нават напэўна будуць...

Іншыя бацькі, прачытаўшы гэтыя радкі, скажуць:

— Не, так нікуды не варта. Трэба расследаваць факты, уздзеянне на віноўніка. А калі спатрэбіцца— і строга пакараць.

Так, я ўсё гэта магу зрабіць. Я магу на парозе прымусіць яго «дыхнуць» і пераканацца, што ён сапраўды курыў. Магу, калі ён будзе спаць, вывернуць яго кішэні і знайсці там тытунёвыя крошкі. Магу прачытаць яму павучальную гутарку «пра шкоду тытуню» або падсунуць артыкул пра рак лёгкіх. Магу, нарэшце, ударыць яго пад гарачую руку... Так, усё гэта я магу. Але ж па ўласнаму вопыту і па вопыту соцень такіх жа бацькоў, як я, ведаю: карысці ад усяго гэтага— ні на капейку.

Не, я не супраць пакаранняў. Калі мне кажуць: у такой вольс добрай сям'і дзяцей ніколі не караюць, я прызнаю, у гэта не асабліва веру. Трэба проста ўдакладніць: пра што ідзе гутарка? У любой, самай, здавалася б, ідэальнай сям'і часам узнікаюць канфлікты паміж дарослымі і дзецьмі. І ў гэтых выпадках бацькі пэўным спосабам уздейнічаюць на віноўніка: на нейкі час пазбаўляюць яго даверу, пераходзяць на больш суровы тон, абмяжоўваюць яго ў чымсьці. Але ж усё гэта— не што іншае, як розныя формы пакарання! Адна з распаўсюджаных па-

мылак— бачыць у пакаранні сродак уздзеяння страхам, болем, знявагай. Але якраз такога роду пакаранні ў выхаваўчым сэнсе найменш эфектыўныя. Яны ў сапраўднасці даюць глыбока адмоўны вынік.

Справа, аднак, у тым, што многія бацькі, сутыкнуўшыся з падобнай сітуацыяй, трацяць здольнасць разумна думаць і ахвотна аддаюць сябе ва ўладу ўласных разгуляўшыхся эмоцый. А чаго можна дасягнуць з іх дапамогай? У «лепшым» выпадку— знешняй і кароткачасовай ліквідацыі канфлікту. Але прычына, якая яго парадзіла, захоўваецца, і працэс выхавання астаецца парушаным.

Для параўнання ўявіце, што ў вас увечары разбалеўся зуб. Вы глытаеце таблетку анальгіну— не памагае. Глытаеце другую, а то і трэцюю. Нарэшце засынаеце, супакоены. Аднак калі назаўтра вы не пойдзеце да ўрача, зуб разбаліцца зноў. А потым побач з хворым зубам пачне балець і псавацца другі. Нешта падобнае адбываецца і ў сям'ях, дзе ўсю выхаваўчую работу падмяняюць лаянкай, папрокамі, бясконцым маралізаваннем і біццём дзяцей. У першы момант такія імпульсіўныя дзеянні як

быццам прыносяць супакоенне бацькоўскім нервам. Ды і дзеці часта сціхаюць, нават абяцаюць выправіцца. А потым усё пачынаецца спачатку.

Якое ж павінна быць пакаранне ва ўмовах разумнага сямейнага выхавання?

Відаць, перш за ўсё трэба зразумець, у чым сутнасць кіравання выхаваннем дзіцяці ў сям'і наогул. Звяртаючыся да бацькоў, А. С. Макаранка гаварыць: «Сапраўдная сутнасць выхаваўчай работы, напэўна, вы і самі ўжо здагадаліся пра гэта, заключаецца зусім не ў вашых размовах з дзіцём, не ў прамым уздзеянні на дзіця, а ў арганізацыі вашай сям'і, вашага асабістага і грамадскага жыцця і ў арганізацыі жыцця дзіцяці. Выхаваўчая работа ёсць перш за ўсё работа арганізатара».

Пра гэта тым больш важна напамінаць, што тыя, хто больш за ўсё ратуе за пакаранне, найменш любяць займацца арганізацыяй самога выхавання. Між тым эфектыўнасць пакарання залежыць ад якасці выхавання цалкам.

У чым жа сутнасць пакарання? У тым, што мы на пэўны час змяняем свае ўзаемаадносіны з дзіцём: адчужаем яго ад сябе, адмаўляем у даверы,

Бадай, не будзе перавелічэннем сказаць, што найчасцейшая скарга, з якой звяртаюцца да дзіцячага ўрача мамы і бабулі,— гэта дрэнны апетыт дзіцяці. Скардзяцца тады, калі дзіця худое, і тады, калі яно вельмі поўнае, калі яно слабенькае і хварае, і калі яно крамянае і моцнае. Скардзяцца на 5-месячных і на 5-гадовых. Апошнім часам нават слова прыдумалі для абазначэння паняцця «пакарміла»: кажуць— укараніла. Так, так— прыслухайцеся, як абменьваюцца дзве маладыя мамы навінамі.

— Сёння раніцой змагла ўкараніць 200 грамаў аўсянкі...

— А я 220 кефіру ўкараніла, але ён усё аддаў...

Скажу па сакрэту— правільна зрабіў маленькі карапуз, што аддаў назад— нельга ператвараць працэс натуральнага папаўнення неабходных энергетычных і матэрыяльных рэсурсаў (а папросту— яду) у насілле над асобай, у пакуты і здзекі з чалавека, колькі б яму ні было гадоў або месяцаў.

— Але ж калі яго сілай не напхнуць, ён з голаду памрэ, за суткі ні разу не папросіць ні кавалачка...— даказвала аднойчы на прыёме маці вельмі сімпатычнага шасцігадовага Дзімы. А Дзіма ў гэты час старанна ўплятаў пячэнне, якім былі набіты кішэні штонікаў.

— Пячэнне ж не яда, а ён толькі яго і любіць. Нельга ж без мяса, без рыбы, без тварагу.

Правільна нельга. Асабліва дзецям— яны вельмі хутка растуць, і патрабуюцца шмат «будаўнічага» матэрыялу— бялку, каб рост адбываўся нармальна.

ЯК НАКАРМІЦЬ ДЗІЦЯ?

абмяжоўваем яго правы, свабоду і г. д. Але каб ён паспраўднаму адчуў і перажыў гэта, трэба, каб да пакарання паміж ім і дарослым існавалі адносіны сапраўднай блізкасці і ўзаемапавагі, любові і даверу, прызнання дзіцячых правоў і самастойнасці. І каб дзіця паспраўднаму гэтым даражыла! Калі ж усяго названага няма — што можа даць пакаранне!

Вось чаму трэба не спяшацца з пакараннем, а перш за ўсё па-дзелаваму высветліць прычыны ўчынку і ступень асабістай адказнасці віноўніка. Пакараннем не заменіш самой справы выхавання. А яно патрабуе асцярожнасці.

...На гэтым тыдні ў Сяргея зноў двойкі. Бяду я адчуў яшчэ да таго, як ён паказаў мне дзённік. Са школы прыйшоў пануры і адразу засунуў кудысьці партфель. Пасля абеды сказаў:

— Я сёння хачу схадзіць на каток.

Мяне так і падмывае спытаць пра дзённік. А там пачнецца размова з колкімі папрокамі з аднаго боку і недарэчнымі апраўданнямі ўперамешку са спробамі агрызнуцца — з другога... У выніку і на каток не пойдзе, і вучыць як

мае быць нічога не стане. Не, трэба штосьці іншае.

— Ну што ж, — кажу я спакойна, — схадзі.

У выхадны раніцой, адварнуўшыся, ён суне мне дзённік. Так і ёсць — двойкі па геаметрыі і нямецкай мове.

— Задачу не рашыў, — ціха гаворыць Сяргей. — Я гэтых задач зусім не разумею. Ну, а яна выклікала...

Я ведаю: з матэматыкай у яго сапраўды тугавата. Сядзім над задачамі. Потым шукаем патрэбныя тэарэмы, зноў рашаем. Здаецца, выходзіць.

— Ну, а з нямецкай мовай што ў цябе?

— Ды задала зноў верш Бехера — на цэлую старонку. Думае, апрача яе нямецкай мовы, нічога на свеце няма. Пяць двоек запар паставіла...

Па нахабнай скарагаворцы адчуваю: не вучыў зусім. Правяраю — так і ёсць.

— Ты думаеш, лёгка яе вучыць? — спрабуе агрызнуцца Сяргей.

Злосць узнімаецца ў мяне. Чаму гэтыя здаровыя хлопцы так упэўнены, што ў жыцці ўсё павінна быць лёгка!

— Ну вось што, — кажу я памагчыма, — стрымана і суха.

Я не буду табе раскадваць, як мне было зусім нялёгка, адстаяўшы змену ля станка, ісці ў вячэрнюю школу і сядзець там у халодным класе, засынаючы ад стомы. Ты ж лічыш, што размовы такога роду — гэта для маленькіх. Дык вось: зараз нікуды не пойдзеш, пакуль не вывучыш верш. Да канца. І адкажаш без запінкі.

І ён вывучае: куды дзенешся! А потым прыводзіць у парадкаў запісы па хіміі. І рыхтуе кантурную карту. І яшчэ штосьці піша па літаратуры... Так, работы не мала, я бачу. Але трэба вытрымліваць да канца нотку адчужанасці, якая загучэла ў маім голасе ў час непрыемнай размовы. Я захаваю яе сёння да канца дня. А магчыма, і заўтра. Але не толькі ў гэтым праявіцца тое, што я лічу пакараннем. Я ведаю: пры ўсім паказным спакой Сяргея ўласныя маладушнасць і лягота, праяўленыя ім, абражаюць яго самалюбства. І гэта якраз тое, што трэба. Галоўнае ў пакаранні — не страх перад яго жорсткасцю, а перажыванне сваёй віны, пачуццё некаторай адчужанасці з боку дарослых, сорам ад таго, што зрабіў непрыемнасць, боль блізкім людзям.

Жонка аднойчы паскардзіла-

ся на грубасць Сяргея. Наогул я заўважыў, што сын неяк своеасабліва спрабуе зацвердзіць сваю нараджаемую даросласць і самастойнасць. Калі маім патрабаванням ён цалкам падпарадкоўваўся, але рабіў гэта з нейкім няўлоўным адценнем паблжкі, нібы гаворачы: «Што з цябе возьмеш, ты ж выконваеш свае бацькоўскія абавязкі...», то ў адносінах да маці ён часам дапускаў прамую грубасць. Але ці можна толькі яго ў гэтым вінаваціць!

— Ты сама ў многім вінаватая, — сказаў я жонцы. — Твае раптоўныя пераходы ад крыку да сюсюкання, твае скаргі, якія сведчаць аб слабасці характару, — усё гэта выклікае ў хлопца такую нездаровую рэакцыю. Паспрабуй рэагаваць на яго чарговае хамства так, быццам гэта не твой сын, а, скажам, саслужывец або сусед па дому. І загадзя набярыся цярдлівасці: табе будзе нялёгка вытрымаць характар.

У той жа вечар я ўбачыў «змену дэкарацыі». Сяргей сядзеў за сталом не як звычайна, побач з маці, а асобна. Яны не размаўлялі. Час ад часу сын адпускаў насмешлівыя рэплікі, нахшталт:

Дык як жа быць? З аднаго боку — дзіцяці неабходна паўнацэнная разнастайная ежа з вялікай колькасцю бялку, мінеральных солей, вітамінаў, а з другога — адсутнасць апетыту, адмаўленне ад яды.

Паспрабуем разабрацца.

Перш за ўсё, пачнем з грудных дзяцей. Чаму ў іх дрэнны апетыт? Не трэба быць спецыялістам-педыятрам, каб зразумець, што патрэба ў ежы з'яўляецца безумоўным рэфлексам, і ў здаровага

(між іншым, і ўвесь артыкул прысвечаны толькі здаровым дзецям) дзіцяці гэты рэфлекс абавязкова станоўчы. А не ёсць або дрэнна ёсць яно таму, што мама парушыла асноўнае правіла, якое неабходна захоўваць не толькі ў адносінах да маленькіх дзяцей, але і да глыбокай старасці — карміць (харчавацца) заўсёды ў адзін і той жа час. Гэта вельмі важна. І ў дзіцяці, і ў дарослага ў нейкі пэўны прывычны час пачынае выдзяляцца сліна (слінікі пабеглі), страўнікавы сок, нават пэўныя змены ў дзейнасці іншых органаў адбываюцца, у прыватнасці, у мозгу, г. зн. увесь арганізм рыхтуецца да ўспрыняцця ежы. І калі рэжым бязладны, калі прамежкі паміж ядой нераўнамерныя, адбываецца расстройтва стрававання — ад страты апетыту да язвеннай хваробы ўключна.

Трэба захоўваць і другое правіла, асабліва для дзяцей старэй 2—3 год — ні ў якім разе не ператвараць кармленне ў катаванне — з пагрозамі і г. д. Калі па якой-небудзь прычыне дзіця не хоча есці — не трэба прымушаць яго. Праўда, трэба захоўваць строгасць у адносінах іншага — дрэнных паводзін за сталом. Адцягненне ўвагі размовамі, цацкамі прыводзіць да страты апетыту. Ежа астывае, траціць смак і потым, нарэшце, выкідаецца. Трэба выбраць тую залатую сярэдзіну свайго ўдзелу ў кармленні, калі б за сталом была строгая, але, я б сказаў, дзелава абстаноўка — спакойна, але хутка есці, не размаўляць, не адцягваць увагі. А гэта ўсё магчыма толькі ў тым выпадку, калі і дарослыя паводзяць сябе за сталом падобным чынам.

І, нарэшце, яшчэ адна прычына страты апетыту. Знайсці яе і ліквідаваць можа кожны з вас. Паспрабуйце як-небудзь запісаць усё, што дзіця з'ядае на працягу дня (гэта таксама ў асноўным для дзяцей старэй двух-трох год). Але толькі сумленна — усё, усё. І цукерку, і аладку, і морквіну, і сліву, і марожанае і многае іншае. І пастаўце час, калі яно гэта ела. Можна гарантаваць, што большасць дзяцей з дрэнным апетытам з'ядае за дзень прадуктаў па аб'ёму не менш, чым ім трэба, а нават больш. А калі разгледзець гэта ў часе, то акажацца, што цукерка з'едзена за 20 мінут да абеды, а аладка за 15 мінут да сьнедання, а марожанае за паўгадзіны да вячэры. А гэта (таксама, як і фрукты) прадукты, якія складаюцца або з адных вугляводаў або змяшчаюць іх у вялікай колькасці. А вугляводы рэзка зніжаюць апетыт.

Адна бабуля аднойчы сказала мне: «Людзей у космас пасылаем, а вось кропель апетытных або мікстуры не прыдумаюць». Ёсць у распараджэнні ўрачоў і кроплі такія, і мікстуры. Але прапісваем мы іх дзецям вельмі рэдка, здаровым — ніколі. Не паправаць яны дзіцяці апетыт, калі бацькі не ўмеюць карміць сваё дзіця, не ўмеюць захоўваць рэжым харчавання. Таксама, як любое дзіця па прыродзе сваёй непаседа і жыўчык, гэтак жа прыродай закладзена яму выдатны апетыт. Не трэба псаваць яго, дарагія мамы і бабулі, а калі ўжо сапсавалі — хутэй папраўце. Педыятры заўсёды прыйдуць вам на дапамогу.

В. САЛАХІН,
дзіцячы ўрач

Лялька не хоча спаць...
Фотаэцюд
А. Кудраўцава.



— Раскоша... Цишыня... Як на могільках...

Па твары жонкі я бачыў, як нацягнуты «педагагічны канат». Аднак ёй удалося «вытрымаць характар». І праз тры-чатыры дні становішча змянілася. У жонкі быў спакойны выгляд, у яе ўсмешцы з'явілася штосьці нагадваючае сына. Сяргей жа дома стаў адчуваць сябе яўна няўтульна: я таксама гаварыў з ім толькі па справе. Яшчэ праз дзень, застаўшыся з ім удваіх, я сказаў:

— Не ведаю, што ў цябе з мамай адбылося, і не хацеў бы ўмешвацца. Але мне здаецца, ты яе вельмі пакрыўдзіў.

— Падумаеш — пакрыўдзіў...
— Я і хачу, каб ты падумаў. Сам. І вывады для сябе зрабіў.

На наступны дзень Сяргей зноў сядзеў за сталом побач з маці. Пасля гэтага яшчэ былі сваркі паміж імі, але ў саміх адносінах стала больш чулай стрыманасці.

Не ведаю, ці можна дзеянні жонкі ў адносінах Сяргея лічыць «пакараннем»? Але, напэўна, у самой гэтай «няяснасці» іх сіла — пакаранне ўзнікае не як чыста знешняе ўздзеянне, а як натуральны ўнутраны момант выхаваўчага працэсу.

У пакаранні немалое значэнне мае і папраўка на ўзрост. Калі Сярожа быў маленькім, яго каралі пазбаўленнем забаў. Гэта памагала, хоць, прызна-

ца, бацькі часта адчувалі сябе пакаранымі больш, чым сын.

Эфект пакарання — апрача ўсяго іншага — адваротна прапарцыянальны частаце яго выкарыстання. Таму, падкрэсліваў А. С. Макаранка, «заўсёды трэба старацца караць як мага радзей, толькі ў тым выпадку, калі без пакарання нельга абыйсціся, калі яно яўна мэтазгоднае».

Важнасць і справядлівасць самога пакарання. Калі сын ці дачка разумеюць, за што яны пакараны, разумеюць справядлівасць пакарання, то яно становіцца ўнутраным стымулам для самастойнага выпраўлення паводзін.

Тут, як і ў любым пытанні выхавання, мы павінны зыходзіць з прынцыпу адзінства павагі і патрабавальнасці. Трэба вельмі добра зразумець: павага да дзяцей — гэта не ўзнагарода за выдатныя поспехі ў вучэнні і прыкладныя паводзіны. Не, гэта неад'емнае права кожнага дзіцяці, у тым ліку і зусім яшчэ маленькага, у тым ліку — і не зусім узроставага.

І наша канчатковая маральна-выхаваўчая мэта — абудзіць у падростаючым чалавеку пачуццё чалавечай годнасці. Яна навучыць яго самога выбіраць правільную лінію паводзін і здзяйсняць маральныя ўчынкі.

Л. ГОРДЗІН
[«Семья и школа»].

А МОЖА НЕ ШКОДЗІЦЬ?

Прызнацца, прачытаўшы пісьмо, у першыя хвіліны я быў ашаламлены — «як, няўжо да гэтага часу ёсць людзі, якія не ведаюць, што курыць шкодна? Няўжо ёсць падлеткі, якім настаўнікі ў школе і бацькі дома не ўнушылі, што ўдыхаць нікацін — азначае займацца самазабойствам?»

Гэта было настолькі дзіўна, што я закурыў і перачытаў пісьмо. Потым яшчэ раз. Усё правільна, логіка бездакорная: «Я ведаю, што курыць шкодна, асабліва падлеткам. Але чаму ж тады ўсе кураць? Чаму выпускаюць так шмат разнастайных, у вельмі прыгожых пачках, цыгарэт і папярост? А можа не шкодзіць здароўю курэнне?»

Спрэчкі аб тым, шкоднае курэнне ці не, спыніліся даўно. Прышлі да аднадушнай думкі — шкоднае. Не праходзіць месяца-двух, каб у медыцынскай літаратуры не з'явіліся артыкулы тыпу: «Вучоны N, абследаваўшы 30 000 чалавек, устанавіў, што курыльшчыкі захворваюць на рак лёгкіх у 20 разоў часцей, чым некурыльшчыкі...» «У лабараторыі прафесара М. выяўлена, што рэгулярнае выкурванне 10—12 цыгарэт штодзённа дзейнічае адмоўна на мужчынскія палавыя органы, прыводзячы да імпатэнцыі (палавой слабасці) і, часам, да бесплоднасці...» «Як паведамляе агенцтва Р., сярод памёршых у мінулым годзе ад сардэчна-сасудзістых захворванняў асоб старэй 40 год амаль не аказалася людзей, якія не курылі. Гэта яшчэ адно пацвярджэнне пагубнасці нашай прывычкі...»

І гэтыя паведамленні не перавелічэнне. Ды навошта далёка хадзіць. Спытайце ў любога курыльшчыка «са стажам», і ён пералічыць мноства скарг, у паходжанні якіх вінавата курэн-

КУЛІНАРЫЯ

Прапануюць чытачы

КІСЛАЯ СТРАВА СА СВЕЖАЙ КАПУСТЫ



Зварыць булён з карэнняў і пучка зялёнага. Працадзіць. 10—12 штук кіслых яблынаў заліць вадой, пакласці цыбуліну, варыць, пакуль не разварэцца.

Невялікі качан капусты ачысціць, дробна нашаткаваць, пасаліць. Праз 10 минут выціснуць, пакласці ў булён, добра пракіпяціць. Уліць па смаку сок з развараных яблынаў.

Незадоўга перад абедом дробна пасечаную цыбуліну крыху падсмажыць на сметанковым масле, усыпаць 2 лыжкі мукі, добра размяшаць і заправіць капусту, даць закіпець. Пакласці смятану і чайную лыжку сметанковага масла.

СУП АЎСЯНЫ З ЧАРНАСЛІВАМ

Адно шклянку круп «геркулес» зварыць у закрытай каштрулі ў 10 шклянках вады. Пакласці 1—2 лыжкі масла і крыху солі. Уварыць да густой смятанкі.

Асобна адварыць 200 г чарнасліва або разынак і ўліць у суп. Суп падаць з сухарамі, абсмажанымі ў яйку.

АКРОШКА

Зварыць 1 яйка, 2 клубні бульбы сярэдняй велічыні, 200 г салёнай поснай свініны, даць астыць. Затым парэзаць невялікімі кубікамі.



ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ
ПЕРИОДИКИ

не. Скаргі разнастайныя, далёка не заўсёды звязаныя толькі з кашлем і задышкай, — галаўны боль, дрыжанне рук, пякотка і боль у страўніку, адсутнасць апетыту, боль у сэрцы і г. д. і г. д. Асабліва шкодзіць курэнне жанчынам і дзяўчатам, хоць за апошні час і з'явілася, калі так можна сказаць, мода на курыльшчыц. Не разбіраючы прычын, чаму жанчынам курэнне шкодзіць больш, скажу толькі, што ў курыльшчыц у 5 разоў часцей сустракаецца зоб, у 11 разоў часцей заўчасны і ўскладнены клімакс, у 9 разоў часцей бяздзетнасць у параўнанні з жанчынамі такога ж узросту, але не курыльшчыцамі.

Спадзяюся, сказанага зусім дастаткова, каб пераканаць любога: курэнне шкоднае. На другую частку пытання адказаць значна больш складана.

Сапраўды, я сам куру, і мой навуковы кіраўнік, акадэмік (а ўжо ён вось хіба не ведае, што гэта шкодна), таксама курыць. І той курыць, і другі. І цыгарэты, сапраўды, у такіх яркіх, разнастайных упакоўках прадаюцца, што толькі ад цікаўнасці закурыць хочацца.

І часам чуеш ад каго-небудзь: «Так, вы гаворыце, курыць шкодна. А вось мой дзед з 10 год курыў і да 85 год дажыў». Тут вось я ведаю, як адказаць. І ніхто не будзе аспрэчваць, а задумаецца толькі, таму што ніхто не можа сказаць, а колькі пражыў бы дзед, калі б не курыў. Можна 120, а можна 150? Моцны арганізм быў, паколькі курыў і да 85 дажыў.

А вось чаму ўсе навокал кураць, і чаму я сам куру, і чаму цыгарэты выпускаюць — адказаць не магу. Слабавольныя ўсе мы, напэўна. Могуць жа людзі моцнай волі — касманаўты, лётчыкі, спартсмены — не курыць. Могуць. Напэўна, трэба з дзяцінства праявіць волю, не ўзяць адразу ў рот гэтую атруту, таму што кідаць потым, калі ўцягнешся, значна цяжэй. Лепш не пачынай, таямнічы М. Г. А., які прыслаў мне гэтае пісьмо. І іншыя — не пачынайце. Гэта вельмі шкодна.

В. ЗІНОУЕУ

Заўвага: замест варанай свініны можа быць вяндліна, нягнутая каўбаса, тарань, вобла, ачышчаныя ад касцей.

200 г зялёнай цыбулі, 1 пучок кропу дробна парэзаць і расцёрці ў місцы з 1/2 сталовай лыжкі солі, 1 чайнай лыжкай цукру. У расцёртую цыбулю пакласці прыгатаваныя яйка, бульбу, свініну, заліць хлебным квасам, заправіць смятанай і падаць на стол.

Калі на абед другая страва будзе гарачая, то яе падаюць першай, а акрошку — другой.

Хлебны квас можна замяніць свежэзвараным пюрэ з зялёнага агрэсту, разведзеным халоднай гатаванай вадой па смаку.

КАБАЧКІ, ФАРШЫРАВАНЫЯ РЫСАМ



1 кг маладых кабачкоў абраць, разрэзаць упрерак напалам, выбраць сарцавіну, нацерці соллю і даць палляжаць 20—25 мінут. 1 шклянку рысу адварыць да паўгатоўнасці, прамыць халоднай вадой. 2—3 невялікія морквіны пачысціць, нацерці на буйной тарцы, 1—2 невялікія цыбуліны дробна пасячы. Таксама пасячы вынятую ў кабачкоў сарцавіну разам з зярнятамі.

Рыс, моркву, цыбулю, сарцавіну кабачкоў змяшаць, пасаліць, дадаць 1 ст. лыжку мукі і гэтай сумессю начыніць кабачкі. Начынку, якая засталася, скласці на дно накруці, туды ж паставіць нафаршыраваныя кабачкі, абліць іх 2 лыжкамі сметанковага масла. Кастролю закрыць накрыўкай і паставіць у духоўку. Праз гадзіну праверыць: калі кончык нажа свабодна праходзіць у бок кабачка, то трэба на кожную должку кабачка пакласці па 1 чайнай лыжцы смятаны і пакінуць у духоўцы яшчэ на 10—15 мінут.

Падаючы на стол, пасыпаць дробна нарэзаным зяленівам пяташкі і кропу.

В. А. СІЕНСКАЯ

ФАРШЫРАВАНАЯ РЭПА

18 неабабраных рэпак без зрэзу хвосцікаў і верху адварыць у салёнай вадзе да паўгатоўнасці. Калі астынуць, зрэзаць верх, каб атрымалася накрыўка, адрэзаць хвосцікі і, не здымаючы скуркі, чайнай лыжкай выбраць мякаць. З мякаці прыгатаваць фарш: добра растаўчы яе, усыпаць 1/2 шклянкі маньных круп, 2 яйкі, 50 г масла, 1 чайную лыжку солі. Гэтым фаршам запоўніць рэпкі, закрыць зрэзанымі верхушкамі. Рэшткі фаршу пакласці на дно патэльні і на яго пакласці рэпкі, абліць кожную 1 чайнай лыжкай смятаны і паставіць у духоўку прыкладна на 1 гадзіну. Калі кончык нажа свабодна будзе ўваходзіць у бок рэпкі, страва гатова. На стол падаецца паўастыўшая, скурку таксама можна есці.

Набор прадуктаў разлічаны на 6 чалавек.

ПРА ЛЮДЗЕЙ ХАРОШЫХ

Я хачу расказаць пра тых, хто памагае нам заўсёды і безадмоўна. Я хварэю з 1953 года і вымушана часта звяртацца ў аптэку. Але не заўсёды назначаныя мне ляркствы бываюць. Тады работнікі нашай аптэкі № 17 робяць усё, каб як мага хутчэй забяспечыць мяне патрэбнымі лекамі.

Антаніна Іванаўна Шупо, Клаўдзія Пятроўна Калядзіна, Яўгенія Міхайлаўна Круглік, Фаня Іосіфаўна Гільдэнберг, Алена Уладзіміраўна Клімковіч, Алена Пятроўна Мазалёва, Роза Іосіфаўна Шпунт — вось гэтыя мілыя жанчыны, якія так чула адносяцца да нас, хворых людзей. Я хачу сказаць ім вялікае дзякуй. За добрае слова, за клопаты і ўвагу.

М. ШЭЛЕГ,
санітарка дома дзіцяці.

г. Варысаў

3 замежнага гумару

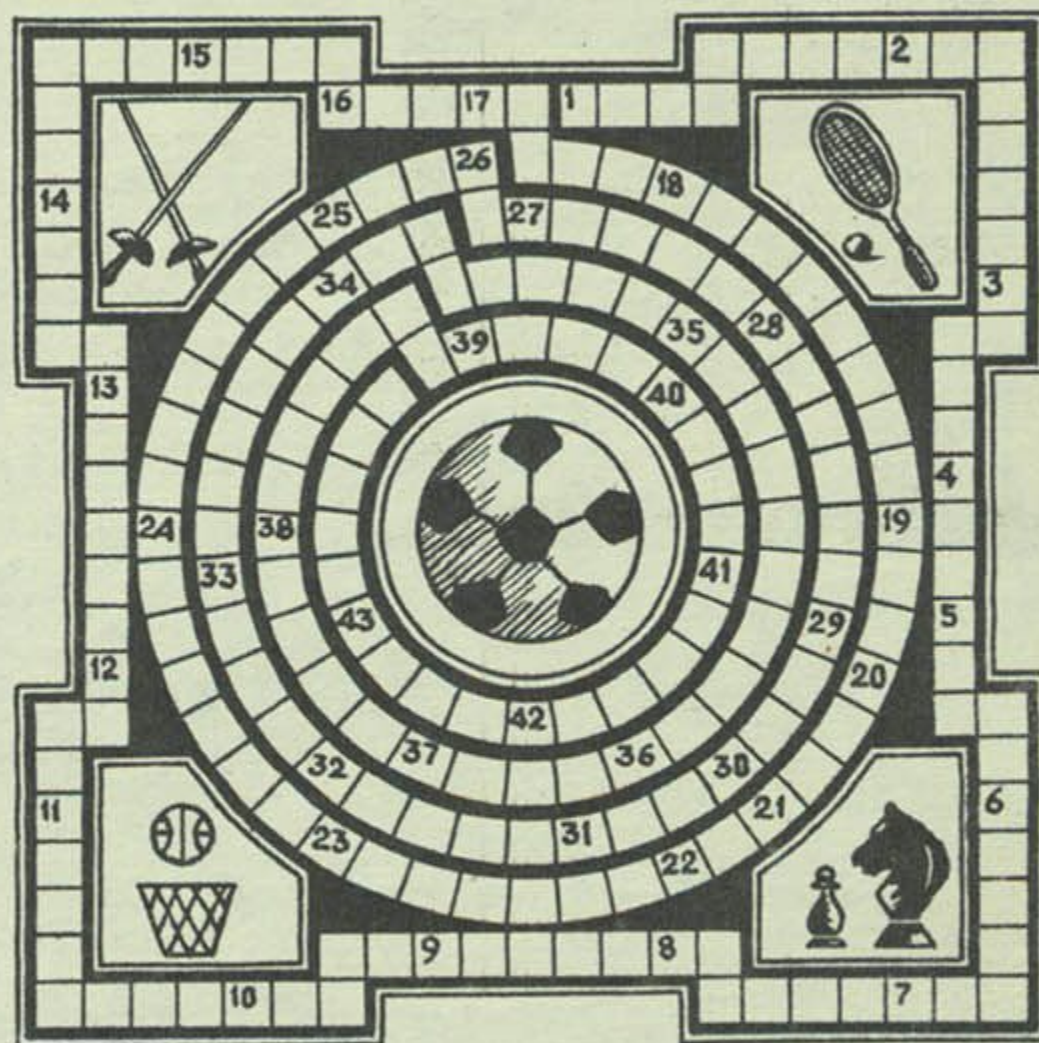


— Дзіўна! Няўжо гэтаму старому не замінае яго барада?

— Пакуль мама не прыйшла, давай, дачка, я цябе памыю.



ЧАЙНВОРД „СПОРТ“



1. Выдатная беларуская гімнастка, заслужаны майстар спорту. 2. Барэц класічнага стылю, сярэбраны прызёр XIX Алімпійскіх гульняў у Мехіка. 3. Футбольная каманда класа «А». 4. Дарожка для велагоначных спаборніцтваў. 5. Зімовы спартыўны інвентар. 6. Горад, у якім адбыліся IX зімовыя Алімпійскія гульні. 7. Старшы ў футбольнай камандзе. 8. Бансёрскі тэрмін. 9. Савецкі штангіст, сярэбраны прызёр XIX Алімпіяды ў Мехіка. 10. Беларуская фехтавальшчыца, пераможца XIX Алімпійскіх гульняў у камандным першынстве. 11. Імклівы напад на футбольныя вароты праціўніка. 12. Гімнаст, які выконвае складаныя гімнастычныя нумары. 13. Шахматна-шашачныя спаборніцтвы. 14. Ігрок савецкай зборнай хакейнай каманды. 15. Беларуская футбольная каманда класа «А». 16. Вядомы савецкі футбаліст, заслужаны майстар спорту. 17. Неабходная якасць спартсмена. 18. Адна з фігур гульні ў гарадкі. 19. Спартыўнае судна. 20. Беларускі спартсмен, адзін з мацнейшых у свеце кідальнікаў молата. 21. Шахматны тэрмін. 22. Спартыўнае збудаванне для скачкоў з вышыні. 23. Беларуская фехтавальшчыца, пераможца ў асабістым і камандным першынстве на рапірах на XIX Алімпіядзе ў Мехіка. 24. Прыбор для падводнага плавання. 25. Цяжкаатлетычны снарад. 26. Футбольны тэрмін (вылет мяча за межы футбольнага поля). 27. Спартыўны гімнастычны снарад. 28. Бронзавы прызёр XIX Алімпійскіх гульняў па акадэмічнаму веславанню (васьмёрка). 29. Фехтавальшчык, сярэбраны прызёр XIX Алімпіяды ў асабістым і камандным першынстве на шпазе. 30. Від гоначнай лодкі. 31. Від спорту. 32. Чэмпіён XIX Алімпійскіх гульняў у кіданні кап'я. 33. Усесаюзнае спартыўнае таварыства. 34. Выдатная савецкая гімнастка, чэмпіёнка XIX Алімпіяды ў практыкаваннях на бярвяне. 35. Бронзавы прызёр XIX Алімпійскіх гульняў у акадэмічным веславанні (васьмёрка). 36. Момент пачатку спартыўных спаборніцтваў. 37. Ігрок савецкай зборнай баскетбольнай каманды, якая стала бронзавым прызёрам на XIX Алімпіядзе ў Мехіка. 38. Футбольная каманда класа «А» (чацвёртая падгрупа). 39. Чэмпіён XIX Алімпіяды па кулявой стральбе з дробнакалібернага пісталета. 40. Адзін з лепшых савецкіх футбольных арбітраў, суддзя ўсесаюзнай катэгорыі. 41. Частка стадыёна. 42. Чэмпіён XIX Алімпійскіх гульняў па класічнай барацьбе. 43. Ігрок мінскай футбольнай каманды «Дынама», майстар спорту.

Склаў А. САНКЕВІЧ.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 07522. Здадзена ў набор 1/IX-69 г. Падпісана да друку 25/IX-69 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі, Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 320121 экз. Зак. 459.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСЬ



Цена 15 кап.
74995

